ГУЛЛАЁТГАН ДИЁРИМ, ҲУР ЎЗБЕКИСТОНИМ!

ИЖТИМОИЙ – СИЁСИЙ ГАЗЕТА

1925 йилдан чиқа бошлаган

Туркистон

ЭЛИМ ДЕБ, ЮРТИМ ДЕБ ЁНИБ ЯШАШ КЕРАК

ЎЗБЕКИСТОН ЁШЛАРИ «КАМОЛОТ» ЖАМҒАРМАСИ ГАЗЕТАСИ

1996 йил 7 август. Чоршанба.
№ 54 (14352)

Муборак байрам арафасида

ТАРАДДУД

Айни кунларда Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 5 йиллик байрамини муносиб кутиб олиш учун юртимизнинг турли гўшаларида тайёргарлик ишлари қизгин тус оляпти. Хусусан, Тошкент шаҳрида ҳам мазкур шонли сана арафасида бажарилаётган хайрли юмушлар салмоғи кишини ҳайратга солади. Тошкент шаҳар ҳокими ўринбосари Шуҳрат Жалилов билан бўлиб ўтган суҳбатимиз ҳам худди шу мавзуда борди.

— Барча байрамлар ҳам яхши-ку, лекин мустақиллик айёмини халқимиз ўзгача кўтаринкилик билан кутиб олади. Шундай эмасми?

— Беш йилдирки, истиқлол шукуҳининг ҳаётбахш нуридан баҳра олиб яшаяпмиз. Истиқлол шукуҳи бизга иқтисодий, ижтимоий, сиёсий, маданий ва маънавий жиҳатдан янгиланишнинг ўзига хос истиқболларини очиб берди. Мустақиллик туфайли тафаккуримиз кишандбандликдан, вужудимиз эса мафкуравий ҳукмронликдан, эътиқодимиз зўрма-зўракилик панжасидан халос этилди.

Президентимиз Ислом Каримов таъкидлаганидек, мустақиллик туфайли маънавий ҳаётимизда уйгониш юз берди. Тарихни тикладик. Она тилимизни англадик. Улуғ боболаримиз руҳиятини шод этдик... Удумларимиз, қадриятларимизга қайтдик. Юртимизга Наврўз кириб келди. Рамазон, Қурбон Ҳайитларга етдик. Динга муносабатимиз ўзгарди.

Бир сўз билан айтганда, ўзлигимизга қайтдик. Халқимиз ҳам буни чуқур англаб етди. Мустақиллик байрамини ҳам айрича тантана ва шодиёна билан кутиб олишимиз боиси ҳам шунда бўлса не ажаб.

— Шуҳрат Илҳомович, Мустақиллик байрамини шаҳар миқёсида ўтказиш штабининг раиси этиб тайинланган экансиз. Айтинг-чи, бу йилги тантаналарга ўзига хос тарзда ҳозирлик кўрилаётган бўлса керак?

— Тошкент шаҳрида Ўзбекистон мустақиллиги кунини 5 йиллигини байрам қилишга тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш юзасидан ташкилий қўмита тузилган бўлиб, ишчи гуруҳи ҳамда шаҳар миқёсида ўтказиладиган байрам тадбирлари режаси белгилаб олинди.

Республика «Маънавият ва маърифат» жамоатчилик марказининг Тошкент шаҳар бўлими, фахрийлар, ёшлар, жамоат ташкилотлари, ижодий уюшмалар, жамғармаларнинг шаҳар бўлимлари раҳбарлари, фан, маданият, давлат ва жамоат арбоблари, олимларни кенг жалб этган ҳолда Истиқлолимизга бағишланган ижодий учрашувлар, илмий-амалий анжуманлар, санъат фестиваллари, кўриклар ўтказиш мўлжалланяпти.

«Тошкентсавдо» бирлашмаси озиқ-овқат ва саноат молларининг кургазма-савдосини ташкил этади. Кучалар ва байрам тантаналари ўтказиладиган жойларни бадиий безаш ишлари амалга оширилаяпти. Кичкинтойларимиз учун эса махсус болалар бадиий жамоаларининг байрам дастурлари тайёрланмоқда. Фарзандларимиз учун кичкинтойлар байрамлари, спорт мусобақалари, танлов ва викториналар ўтказилади, меҳр-шафқат акциялари ташкил этилади. Ёшларнинг оқсоқоллар, уруш ва меҳнат фахрийлари билан учрашувлари кўзда тутиляпти. Шаҳримизда 28 июлдан 28 августгача байрам муносабати билан кўкаламзорлаштириш, ободонлаштириш ойлиги давом этяпти.

«Ўзбекнаво» концерт-гастрол бирлашмаси таркибидаги жамоалар қутлуғ санага атаб ўз мусиқий дастурларини тайёрламоқдалар. Шунингдек, мустақиллик рамзи тушириган халқ истеъмоли моллари «Совпластитал», уйинчоқлар ишлаб чиқарувчи «Семург» ҳиссадорлик жамияти, Тошкентдаги заргарлик ва чинни заводларида тайёрланиб, тез кунда савдога чиқарилади. Халқ сайллари ўтказиладиган жойларда китоб савдоси ташкил этилади. Лекин асосий тантаналар 31 август куни Мустақиллик майдонида ўтказилади. Ҳозир майдондаги асосий саҳналар қурилаяпти. Байрам тантаналарига республикамиздаги кўзга кўринган режиссёрлар, балетмейстерлар, санъаткорлар жалб этиляпти. Оммавий саҳналарда 10 мингта яқин иштирокчилар қатнашиб, уларнинг асосий қисмини ёшлар ташкил этади. Шу билан биргаликда Ўзбекистон Миллий боғи, Ҳадра майдони, Халқлар Дўстлиги майдони, Алишер Навоий театри майдони, Сайилгоҳ кўчаси, Амир Темур, Мирзо Улуғбек хиёбонлари каби шаҳримизнинг файзли масканларида ҳам бадиий ҳаваскорлик жамоалари, дорбозлар гуруҳи ўз махсус дастурлари билан қатнашадилар. Кураш, халқ ўйинлари ва бошқа спорт тадбирлари ўтказилади.

— Бундан бир неча ой илгари Тошкент шаҳри рамзини яратиш учун танлов эълон қилинган эди. Ушбу танлов ҳақида нималар дея оласиз?

— Дарҳақиқат, Тошкент шаҳар ҳокимлиги пойтахт рамзи учун танлов эълон қилган эди. Унда бутун республикамизда ижод қилаётган рассомлар, меъморлар, дизайнерлардан 150 дан зиёд лойиҳа-эскизлар таклифи тушди. Деярли барча лойиҳаларда шаҳримизнинг хусусияти, қадр-қиммати, мавқеи, тарихий аҳамияти имкон қадар ўз ифодасини топганди. Келиб тушган барча таклифлар ташкилий қўмита ва ҳайъат аъзолари — тарихчилар, археологлар, олимлар, адиблар томонидан синчиклаб кўриб чиқилди. Танлаб олинган рамз байрам арафасида эълон қилинади.

Назокат УСМОНОВА суҳбатлашди.

ЁШЛАР ЖАМҒАРМАСИГА ЁРДАМ

Қашқадарё вилояти ҳокимлиги республика «Камолот» ёшлар жамғармаси вилоят бўлими фаолиятини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисидаги қарорига мувофиқ унга маҳаллий бюджетдан бир миллион сўм, битта енгил машина ажратди. Қарорда жамғарманинг туман бўлимларини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, жамоа ва ширкат хўжаликларида жамғарманинг жамоатчилик марказларини ташкил этиш кўзда тутилган. Қарши шаҳрида «Ёшлар маркази» очилади.

ИШЧИ ГУРУҲИ ТУЗИЛДИ

Ўзбекистон Республикаси Журналистлар уюшмасининг кенгайтирилган пленуми қатнашчилари уюшма фаолиятини янада кучайтириш, оммавий ахборот воситаларини ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан муҳофаза этиш, матбуот, радио ва телевидение фаолиятидаги демократик жараёнларни чуқурлаштириш тўғрисидаги таклифларни кўриб чиқиб, уюшма котибиятининг журналистлар уюшмасини Ўзбекистон Республикаси Матбуотини қўллаб-қувватловчи жамғарма билан бирлаштириш тўғрисидаги қарорини маъқуллади.

Ўзбекистон Республикаси Матбуотини қўллаб-қувватловчи жамғарма бошқаруви йиғилишида ҳам айни шундай қарор қабул қилинди.

Республика оммавий ахборот воситалари муҳаррирлари, журналистлар уюшмаси, матбуотни қўллаб-қувватловчи жамғарма раҳбариятининг қўшма йиғилишида уюшма пленуми ва жамғарма бошқаруви томонидан қабул қилинган қарорлар маъқулланди. Оммавий ахборот воситалари фаолиятидаги демократик жараёнларни кучайтириш, мамлакатда тўла матбуот эркинлигини таъминлаш, журналистларни ижтимоий-сиёсий ва маънавий-иқтисодий жиҳатдан қўллаб-қувватлашга кўмаклашувчи ижтимоий-сиёсий, давлатга тегишли бўлмаган янги жамғарма тузиш таклифларини тайёрловчи ишчи гуруҳ тузилди.

Ҳурматли таҳририят!

Жонажон Ўзбекистонимиздан узоқда яшаб ҳам ҳамиша унинг ютуқлари, юртимизда содир бўлаётган туб ўзгаришларни мамлакатимиз матбуотидан, айниқса, «Туркистон» рўзномасидан ўқиб, ғурурланиб юрибмиз. Биз Москвада Халқаро Ёзувчилар Уюшмасида ўзбек адабиётини тарғиб этиш ва уни қардош халқлар диққатига етказишда астойдил ҳаракат қилмоқдамиз.

Ҳурматли муҳаррир! Ихтиёрингизга Ўзбекистон истиқлолининг 5 йиллигига атаб бир шеъримни юбормоқдаман. Агар лозим кўриб чоп этсангиз мамнун бўлар эдим.

муаллиф.

ИСТИҚЛОЛ БУ!

(Ўзбекистон истиқлолининг 5 йиллигига)

Тонг отди қоп-қора тун бағрин ёриб,
Қон-қардош миллатлар қувончи чексиз.
Беш ёшар ўғлоннинг савлатин кўриб,
Бахтиёр элатлар ишончи чексиз.
Ўзбекнинг орзуси — Истиқлолдир бу!
Қувонинг, юртдошлар, бахт-иқболдир бу!

Биз «неча асрлар ухладик ётиб,
Кумушдек танимиз балчиққа ботиб»,
Минг қатла шукурки, Тангри Таоло
Ғафлатли уйқудан қўйди уйғотиб,
Ўзбекнинг орзуси — Истиқлолдир бу!
Қувонинг, қардошлар, бахт-иқболдир бу!

Миришкор бобомни қулоқ қилдилар,
Ижодкор отамни қамоқ қилдилар,
«Бу қандоқ кун, ахир, борми ҳақиқат?»
Дегандим, мени ҳам қийноқ қилдилар.
Ўзбекнинг орзуси — Истиқлолдир бу!
Қувонинг, юртдошлар, бахт—иқболдир бу!

Биз пахта экардик, лек кўрпамиз йўқ,
Қўй-қўзи боқардик, супрамиз қуруқ,
Газлида газ қазиб, ёқмасдик олов,
Бухоро олтинин ташилди тўлиқ,
Ўзбекнинг орзуси — Истиқлолдир бу!
Қувонинг, қардошлар, бахт-иқболдир бу!

Олимни қўйдилар муллога қарши.
Хўжаи Аҳрорни Мирзога қарши,
Имондан бебаҳра қилдилар, қўйиб -
Мўмини муслимни Оллога қарши.
Ўзбекнинг орзуси — Истиқлолдир бу!
Қувонинг, қардошлар, бахт-иқболдир бу!

Истиқлол келдию замон ўзгарди,
Ишчию зиёли, деҳқон ўзгарди.
Ўзлигин таниди авлоди башар,
Ўзбекнинг юртида инсон ўзгарди.
Ўзбекнинг орзуси — Истиқлолдир бу!
Қувонинг, юртдошлар, бахт-иқболдир бу!

Бобомиз Кўрагон Темур яратган,
Давлатга ворислик биз учун фарздир.
Ён қўшнига жон қўшни бўлиб яшамоқ,
Соғлом авлод учун инсоний қарздир.
Ўзбекнинг орзуси — Истиқлолдир бу!
Қувонинг, қардошлар, бахт-иқболдир бу!

Пойтахт Тошкентда ҳилпирар байроқ,
Ҳур ўзбек давлатин туғи бу, ўртоқ,
Тонготар паллада янграр Мадҳия!
Кенг жаҳон тинглайди, тинглайди уйғоқ!
Ўзбекнинг орзуси — Истиқлолдир бу!
Қувонинг, дўстларим, бахт-иқболдир бу!

Раҳим МУҚИМОВ,
филология фанлари доктори, профессор.

Ҳар куни савоб иш қилайлик!

МЕҲР МАСКАНИ

Тошкентнинг Акмал Икромов туманидаги «Меҳригиё» клубига аъзо бўлган болалар ёзги таътил кунларида Индонезиянинг Ўзбекистондаги элчихонасидан аудио ва видео жиҳозлари ҳамда ширинликлардан иборат совға олишди. Совғаларни Индонезиянинг республикамиздаги фавқулодда ва мухтор элчисининг рафиқаси Шри Соекадари хоним топширди.

Мазкур тадбир Индонезияда «Дама ванита» хотин-қизлар ҳаракати ташкил этилганининг 20 йиллиги муносабати билан Индонезия элчихонаси ва Ўзбекистон халқаро маданий-маърифий алоқалар миллий уюшмасининг хотин-қизлар бўлими томонидан уюштирилди. Мазкур ҳаракат болалар учун турли хайрли тадбирларни ўтказиш билан шуғулланади.

Тадбирнинг «Меҳригиё» клубида ўтказилиши бежиз эмас. Маҳаллий ҳокимият ҳамда Республика қизил ярим ой жамиятининг туман бўлими ташаббуси билан бир йил муқаддам ташкил этилган бу клуб Акмал Икромов туманида истиқомат қиладиган камхарж оилалардаги болалар ҳамда ногирон, етим болаларни бағрига олган. Клубда бундай болаларнинг қобилиятини рўёбга чиқариш, уларда ўзига ишонч туйғусини камол топтириш ҳамда уларнинг жамиятда ўз ўрнини топиб олишига ёрдам беришни ўз олдига мақсад қилиб қўйган тиббиёт ходимлари, тажрибали тарбиячилар ишлайди. Клубда бир нечта тўгарак мунтазам фаолият кўрсатади. Болалар бу тўгаракларда турли мутахассисликлар бўйича таълим олади.

Бу хайрли тадбир ҳомийлар назаридан четда қолгани йўқ. Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, клубни доимий оталиққа олган туман ҳокимлиги унга ҳар тарафлама ёрдам бериб турибди. Шунингдек, Германия қизил ярим ой жамияти дори-дармон ва зарур тиббий асбоб-ускуналар етказиб берди. Халқаро қизил хоч ва қизил ярим ой жамияти федерацияси соғломлаштириш жисмоний машқлари билан шуғулланишга мўлжалланган махсус жиҳозлар сотиб олиш учун 10 минг доллар ажратган. Бошқа ҳомийлар клуб биносини таъмирлаш ишларига ёрдам берди. Болалар ҳар куни «Нон-паста» акциядорлик жамияти ва «Тошкент-сут» ишлаб чиқариш бирлашмаси кўмагида тайёрланаётган сут-қатиқ нонуштаси билан овқатланишмоқда.

Бироқ, кўп қаватли биноларнинг биридаги тўрт хонали уйда жойлашган клубнинг меҳр-мурувватга муҳтож бошқа болаларга ҳам ёрдам бериши учун имконияти чекланган. Шу сабабли Акмал Икромов тумани ҳокимлиги клубга алоҳида янги бино ажратди. Энди бу бинони таъмирлаш ва зарур жиҳозлар билан таъминлаш ишлари қолди, холос.

А. ИВАНОВА,
ЎзА мухбири.

Газетамиз таҳламларини варақлаганда ёхуд бундан беш йил муқаддам

ИСТИҚЛОЛ ҚАЛДИРҒОЧЛАРИ

1991 йил август. Асрий орзуларимиз ушалиб, юртимиз мустақиллик сари қадам қўйишига жуда яқин кунлар қолган пайтлар. Бу даврда бозор иқтисодиёти муносабатлари кундалик ҳаётимиздан ўрин ола бошлади. Чет элни қўя туринг, қўшни мамлакатларга саёҳатга бориш фалон пул. Шундай кунларнинг бирида ўзбекистонлик ўн нафар толиб янги ўқув йилини океан ортида — Америка Қўшма Штатларида бошлаш учун йўлга чиқдилар. Биринчи қалдирғочлар — улар юртимизнинг турли шаҳар ва қишлоқларида яшайдиган оддий ўзбек оилаларининг фарзандлари. Аъло ўқишлари, мақсад сари дадил интилишлари билан шундай ҳуқуқни қўлга киритдилар.

Ўша кунлардаги иқтисодий оғирчиликларга қарамай ҳукуматимиз бу ёшларга умид боғлаб катта маблағ ажратди.

Илмга чанқоқ бу йигитларнинг ҳам орзулари тонгдек оппоқ эди. Улар ҳам ўз зиммаларидаги катта масъулиятни, ишончни чуқур англардилар. Йигитларнинг мақсадлари АҚШнинг Калифорния, Хьюстон, Ричмонд, Стэнфорд каби жаҳонга машҳур дорилфунунларида илм олиб, юртимиз учун энг устивор тармоқларнинг мутахассислари: маркетинг, менижмент усталари, иқтисодчилар, халқаро ҳуқуқшунослар, шифокорлар бўлиб қайтиш эди. Она юртлари мустақил давлат бўлиб қолса, жаҳон ҳамжамиятида муносиб ўрин олса — уларнинг орзулари шу эди.

Умр оқар сув экан. Хаш-паш дегунча шу воқеага ҳам беш йил бўлибди. Уммон ортига йўл олган бу илк қалдирғочлардан кейин чет эллардаги етакчи ўқув юртларига, илмий марказларга, замонавий корхоналарга кўплаб ёшлар учирма қилиндилар. Юртбошимизнинг саъй-ҳаракатлари, халқимизнинг фидокорона меҳнатлари эвазига юртимиз дунёни, дунё эса юртимизни таниди. Улар ўрганиб келган билимлар жамиятнинг янгича, иқтисодий хўжалик юритишида катта ёрдам берди. Бу йиллар ичида қанча-қанча истеъдодлар кашф этилди. Бугун мустақиллигимизнинг беш йиллиги арафасида ўтган даврни сарҳисоб қилсак, улкан ютуқларимиз бор. Чунки давримиз мўъжизаларга тўлиб бормоқда. Замон ғилдираги тинмай айланмоқда. Илгари тасаввуримизга сиғмаган фикрлар, воқеалар бугун бевосита кўз олдимизда рўй бермоқда, кишиларнинг қарашлари, эътиқоди ўзгармоқда.

Қалдирғочлар баҳорнинг илк даракчиларидир. Улар юртимизга ўзлари билан ризқ насиба олиб келади, — дейди доно халқимиз. Қувончлиси шуки, мустақиллигимизнинг таъминланиши йўлида тинмай хизмат қилаётган бугунги ёшлар орасида ўша истиқлол қалдирғочларининг ҳам меҳнатлари, изланишлари бисёр.

Гулнора МИРЗАҲОШИМОВА,
«Туркистон» мухбири.

МУСТАҚИЛЛИК ФАРЗАНДЛАРИ

Мен фолбинликка буткул ишонмайман. Масалан... фалон кунда туғилганларга омад кулиб боқади, оилавий тотувлик, меҳр-муҳаббат... ва ҳоказолар. Лекин, бир ўхшашлик мени роса лол қолдирди. Акмал Икромов тумани ЗАГС бўлимига мурожаат қилганимда бўлим мудири Маъмура Юнусова бундан беш йил бурун 1 сентябрь — она Ватанимиз мустақилликка эришган кунда фарзандлари дунёга келган олтита оиланинг манзилини айтдилар. Мухбирчилик, вақт тиғиз. Қарасам рўйхатдагиларнинг учтасида телефон бор. Биринчисига қўнғироқ қиламан, жавоб йўқ. Иккинчиси, учинчисида ҳам аҳвол шу. Яна биринчи оилага қайтаман. Воқеаларнинг батафсил ҳикоя қилаётганимнинг сабаби, навбатдаги оилага ҳам бутунлай тасодифий тарзда кириб бордим. Ниҳоят гўшакдан ёш боланинг товуши эшитилди:

— Алло, эшитаман!

— Салом! Менга Асрорхўжа керак эди, — дейман дабдурустдан мақсадга кўчиб.

— Ман Асрорхўжа бўламан. Бугун боғчага бормадим.

— Ия, маза бўпти-ку! Пешинда ухлаш йўқ, кашаям эмас экансан-де, — дейман ҳазиллашиб.

— Йўқ, дадам ишга бормадилар... — Кейинчалик билсам отаси синган ойнани янгилайман деб қўлини кесиб олибди.

Яна бир ўзбек хонадонидаман. «Шошиб турибман», дейишимга қарамай Асрорхўжанинг отаси Анвархўжа ишкомнинг тагидаги жойга илтифот билан ўтказади:

— Ака, вақт ҳам тушликка келди. Бир пиёла чой устида ҳам суҳбатлашаверамиз. Зарарсиз, анча битиб қолди, — деб қўлига ишора қилади.

Ишкомга назар ташлайман. Ҳусайни, баргидан ҳосили кўп. Пешинги офтобнинг нурида тилла ранг узумлар ялтираб кўзни олади. Нақадар таниш манзара! Хонадон соҳиби суҳбатга оғиз очмасдан бир фикр миямдан ялт этиб ўтди. «Биродар, ўғлингиз қутли туғилган. Дунёга келган кунда укангиз ёки опа-сингилларингиздан бирортаси турмуш қурган, ўзингиз қандайдир ютуқни қўлга киритдингиз ёки ҳаётингизда нимадир рўй берди. Яна оилангизда... қолаверса она юрт...» Агар шу каби гапларни тусмоллаганимда уларнинг кўзига зўр фолбин бўлиб кўринармидим. Демак, фолбинлар шу йўл билан одамларни...

— Неварам жуда қутли келган, — дейди Анвархўжанинг онаси Қундузхон ая хоҳласам-хоҳламасам менга таниш оҳангдан гапириб. — Амакингиз оламдар эрта кўз юмдилар. Тўрт ўғил, бир қиз билан вахли бева қолганман. Ҳамма фарзандларим жуфти ҳалолини топди. Асрорхўжагача тўрт невара кўрганман. Ҳаммаси қиз. Худога шукр, умри билан берган бўлсин. Лекин, ўғил неварага жуда зор эдик. Асрорхўжа туғилиб буёғига ўғил неваралар дунёга кела бошлашди. Шу неварам жа бошқача, гап-сўзлариям бурро.

— Ўғлим туғилгунча қайним Аюбхонга роса қиз қидирдик, — дейди Асрорхўжанинг онаси Клара. — Туғуруқхонага кетишдан бир кун олдин ҳам учрашувга боргандик, қайнонам ишда эдилар. Туғиладиган куни қайним билан овсинимга патир ушатиб оқ фотиҳа олинган.

Фарзандимнинг чилласи чиққан кун уларнинг никоҳ тўйига тўғри келади. Ҳайрон бўламан, ҳаммаси эсда қоларкан, — ярим ҳазил, ярим чин қилиб гапга қўшилди Анвархўжа. — Қолаверса ўзимам ўғлим туғилгандан сал кейин машинамни янгиладим. Тижорат билан шуғулланаман, кунимга роса яраяпти.

Бахт келтирган ўғлон

Асрорхўжа Абдуллаев ёши мустақиллик билан тенг. 1 сентябрь куни у бешга тўлади.

Сўнгги сўз ўрнида:

А. Икромов туманидаги Закариё Розий кўчасида истиқомат қиладиган Абдуллаевлар хонадонида ҳам 18 жон (!) истиқомат қилар экан. Кенг ҳовлига гир айлана «П» шаклида уйлар солинган. Икки йўлакда иккита енгил машина. Хонадонда тўрт ака-ука оиласи билан оналари бошчилигида тинч-тотув яшамоқда. Бу оиланинг тўнғич ўғил неварасиям ҳаммадан бахтли. Бўлмасам-чи, она Ватанимиз ҳурликка чиққан кун — Истиқлол кунида дунёга келган болакайни бувиси, ота-онаси, амакилари, опалари Севара ва Иродалар севиб-ардоқлашади.

Эҳтимол шу кунда туғилган болаларни ардоқлашимизнинг асл сабаби халқимизнинг шу она заминга, она Ватанга бўлган меҳри, муҳаббати, меҳнати билан уйғунлашиб кетганидандир.

Суннат АЗЛАРОВ,
«Туркистон» мухбири.

Ўзбекистон иқтисодиётни ривожлантиришнинг ўзига хос, аммо шарафли йўлини танлади. У ўз маблағлари ва чет эл сармояларининг асосий қисмини хориждан кийим-кечак ёки бошқа ўзгаларнинг буюмлари билан тўлдиришга эмас, балки ишлаб чиқариш қувватлари — янги корхоналар қуришга сарфлади. Қисқа муддатда бу мақсад учун ишлатилган сармоялар ўз меваларини бера бошлади.

ЎЗБЕКИСТОН АВТОМОБИЛЛАРИ

Едингизда булса керак, яқиндагина Узбекистон уз автомобилини ишлаб чиқара бошлади. Асакада Жанубий корейликлар билан ҳамкорликда яратилган хушбичим, тежамли автомашиналарни ҳозир Узбекистондагина эмас, балки Марказий Осиё давлатлари йулларида ҳам учратиш мумкин. Уни Европа мамлакатларида ҳам курадиган кунлар узоқ эмас.

Қисқа муддатда бу улкан корхонанинг қурилиши жаҳонда жуда катта шов-шувга сабаб булди. Марказий Осиёда ягона ҳисобланган мазкур иншоот бир йилда 200 минг енгил автомашина ишлаб чиқаришининг узи ҳам тарихий воқеадир.

Бизнинг мусоҳаба

ТАШАББУС РАҒБАТЛАНТИРИЛАДИ

Ёшларга, уларнинг ақл-идрок ва заковатига суянибгина келажакка умид боғлаш мумкин — бу фикр Президентимиз Ислом Каримов нутқларида қайта-қайта такрорланганлиги бежиз эмас. Беихтиёр савол туғилади: ёшлар ҳаракати янгиланаётган шароитда бу ишлар қандай амалга оширилаётир?

Зўр бериб марказлаштиришдан, бошланғичлардан, йиғилишлардан воз кечилди. Ўрнига бозор шароитидан келиб чиққан ҳолда ходимлар штатини энг оз миқдорда камайтириб, «кўчадан» келган ташаббускорларга грантлар бериш йўлидан борилди. Ёшларга мураббийлик ўрнига — улар билан тенгма-тенг мулоқотда бўлиш, ҳомийлар излаш ўрнига — ишбилармон шериклар ахтариш мақбул деб топилди.

Эскича иш услубларидан воз кечмай ишлаётган кўпгина жамоат ташкилотларига зид ўлароқ яқинда ташкил этилган ёшларнинг «Камолот» жамғармаси ўзининг янгича қарашлари билан кескин ажралиб турибди. Яхши дебоча — яхши иш? Ушбу саволга жавоб олиш учун таҳририят жамғарма раиси Ҳотам АБДУРАИМОВга мурожаат қилди:

— «Камолот» бутунлай узгача ғоявий асосга қурилди — одамлар ташкилот, жамғарма учун эмас, аксинча, жамғарма одамлар учун хизмат қилади. Менингча, ёшлар бу улар устида «ишлаш лозим булган» аллақандай сусткаш, бир хилда фикрловчи омма эмас. Уларнинг узлари ишлашлари керак, бизнинг ташкилотимиз эса улар олға сурган илғор ташаббусларни молиявий ва ташкилий жиҳатдан қуллаб-қувватлаши лозим. Бир хил йуналишларни моддий рағбатлантириб, бошқаларини қуллаб-қувватламай биз ёшларнинг тўғри йулни танлашларида уз таъсиримизни утказиб борамиз. Бу иқтисодий бўғинлар катталарнинг ҳар қандай курсатмаларидан купроқ самара беради.

Дейлик, уз уйлари олдида — ҳовли руясидаги спорт майдончасини таъмирлаш ва футбол командаси тузишга тайёр булган бир гуруҳ ёшлар бор. Агар биз келиб, уларнинг урнига бу ишларни қилиб берсак, меҳнат қилиб жонини койитмаган усмирлар эртаси куниёқ ҳаммасини «ағдар-тўнтар» қилиб ташлашлари мумкин. Шунинг учун ҳам усмирларнинг фаолиятини рағбатлантирадиган бошқача ёндашув даркор. Жуда қизиқарли лойиҳаларни уйлаб топган, аммо маблағдан қисилган қанча-қанча ёшлар бор. Масалан, яқинда менинг олдимга ташаббускор бир гуруҳ келиб, скаут лагерь ташкил этиш юзасидан ҳатто сметаларигача ишлаб чиқилган лойиҳани курсатишди. Биз ёрдам қилишга қарор қилдик. Аслида ҳам жамғармамиз шундай грантлар тизими буйича ҳаракат қилиши зарур. «Жонли» дастур олиб келинг-да, марҳамат қилиб унинг ишлаб кетишини исботланг, бошланғич маблағ билан таъминланасиз. У ёғи, натижага қараб булаверади.

— Агар жамғармага кичик корхона очишни истаган ёшлар мурожаат қилишса-чи?

— Уларнинг лойиҳаси ярокли булса, бу ҳолда биз уларнинг бизнинг таъсисчиларимиздан бири булмиш Бизнес-фондга имтиёзли кредит олиш учун йуллаймиз. Бизнинг жамғармамизга келганда шуни айтишим лозимки, унинг асосий вазифаси — тижорат лойиҳаларини эмас, ижтимоий лойиҳаларни қуллаб-қувватлашдан иборатдир.

— Жамғарманинг молиявий имкониятлари бунга йўл берадими?

— Биринчи бадал давлат томонидан берилди. Қарорда 80 миллион сўм қайд этилади. Биз бу пулларни икки хил мақсадда: асосий — катта қисмини узузини маблағ билан таъминлаш манбаини тузиш учун, қолган қисмини ёшлар масалалари буйича ижтимоий лойиҳаларни қуллаб-қувватлаш учун фойдаланамиз. Агар ҳозир биз ёшлар лойиҳалари учун маблағимизнинг тахминан бешдан бир қисмини сарфласак, келгуси йилнинг бошларига келиб бу мақсаллар учун пулимизнинг учдан бир қисмини сарфлаймиз. Бир йилдан сунг бу нисбат узгаради: уз-узини маблағ билан таъминлашга ва лойиҳаларни моддий рағбатлантиришга бюджетимизнинг тенг улуши ажратилади. Дарвоқе, биз ташкил қиладиган фирмалар фаолияти у ёки бу ҳолда барибир ёшларни ривожлантиришга йуналтирилгандир. Масалан, «Камолот социосервис» биз учун ёшлар масалалари буйича социологик тадқиқотлар утказиш билан шуғулланади, шу билан бирга бошқа тузилма ва корхоналар буюртмаларини бажаради. Жамғарма ҳақида шунингдек «Камолот аудитсервис», «Камолот қурилиш» фирмалари ташкил қилинди. Мен номини тилга олган кейинги фирма кичик цехлар, турли ишлаб чиқариш биноларини қурилиши билан шуғулланади.

— Ишлаб чиқариш соҳаларига ёшларни жалб қилиш, ёшлар учун иш жойлари ташкил этиш — айтинг-чи, жамғарма бу йўналишни рағбатлантириш ниятидами?

— Биринчидан, биз нафақат марказий офислар, шунингдек, туман булинмалари ҳузурида очилган жамғарма доирасида иш жойлари ташкил қиламиз. Албатта бунинг узи ёшларнинг иш уринларига булган муаммоларини тула ечолмайди. Ҳозир бизнинг «Камолот бандлик» марказимиз қайта руйхатдан утмоқда. Бу хизмат маркази жамғармамизга ёшларни ишга жойлаштириш масалаларида воситачи булишга имкон беради. Дастлабки натижалар кадрларни танлаб олиш буйича ушбу хизматларимиздан юртимизда фаолият курсатаётган корхоналар ҳам, хорижий корхоналар ҳам бирдек фойдаланишларини тасдиқламоқда. Дарвоқе, биз шундай ҳам ёшларни ишга жойлаштириш билан шуғулланиб келмоқдамиз. Мисол учун, Тошкент шаҳридаги фаолиятимизни олиб курайлик. Фақат Яккасарой туманининг узида бизнинг ёрдамимиз билан 17 та қурилиш отряди ташкил топди. Улар мактабларни таъмирлаш билан шуғулланмоқдалар. Ҳамза туманида олти юз кишини ишга жойлаштирдик, бундан ташқари, бу ерда ҳам қурилиш отрядлари ҳаракат қилмоқда. 5 августдан давлат идоралари билан биргаликда барча минтақаларда ҳафталик бандлик ярмаркаси бошланди.

Лекин жамғармамизнинг ёлғиз узи ёшларнинг ижтимоий ва иқтисодий манфаатларини ҳимоя қила олмаслигини яхши тушунамиз. Бундай ҳолларда бошқа жамоатчилик ва давлат тузилмалари билан кооперация булиб ҳаракат қилиш узини оқлайди. Ва албатта, баъзан муаммоларни ҳал қилиш учун оддий ҳуқуқий ташаббускорликни ҳам тақозо этилади. Шу боис биз давр талабларидан келиб чиқиб, ёшлар тўғрисидаги қонунни қайта ишлаб чиқиш буйича ишчи гуруҳи туздик, келажак авлоднинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш буйича конвенция лойиҳасини яратиш ташаббуси билан чиқдик. Бу лойиҳа ЮНЕСКО билан ҳамкорликда амалга оширилади.

Суҳбатдош: Нигина БОЙҚОБУЛОВА.
(«Правда востока» газетасининг 3 август сонидан кўчириб босилди).

Мустақиллик неъматлари

ИҚТИСОДИЁТИМИЗ ҚОН ТОМИРЛАРИ

Ислом Каримов Вазирлар Маҳкамасида шу йил 25 июлда булган йиғилишда сузлаган маърузасида ушбу заводнинг барпо этилиши бутун бошли индустрияни, ишлаб чиқаришнинг замонавий соҳалари мажмуини вужудга келтиради, деди. Ҳозирнинг узида автомобиль ойналари, уриндиқлари, дисклари, электр ускуналари ишлаб чиқариладиган заводлар қурилиши бошлаб юборилди. Улар эртага сифат жиҳатидан янги технологиялар даражасидаги моторлар, боғловчи мосламалар ва агрегатлар, кимёвий ва полимер материаллар ҳамда автомобиллар учун зарур бошқа буюмлар ишлаб чиқарадиган бутун бошли заводлар булади. Бу узимизнинг конструкторлик базамиз ривожланишини англатади. Бу ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфраструктурасини яратиш ҳамда қайта ихтисослаш, бутунлай янгича хизмат курсатадиган банк ва суғурта тизимини, замонавий сервис хизматларини шакллантириш демакдир.

Яна энг муҳим жиҳати — бу ерда меҳнатни ташкил этишнинг такомиллаштирилиши, замонавий техника ва жиҳозларнинг урнатилиши туфайли миллий ишчи кадрларимизнинг касб-кори, меҳнатига булган муносабати кескин узгарди. Ишчи синфининг янги, навқирон авлоди вужудга келди.

— Цехларимизда бирорта ҳам бекор турган одамни учратмайсиз, — дейди завод ишлаб чиқариши бошлиғи Хотам Сотволдиев, — бу ерда ҳар бир ходимнинг қайси дақиқада қандай ишни бажариши лозимлиги белгилаб қуйилган. Меҳнат конвейер усулида ташкил этилгани учун ҳатто бир кишининг салгина масъулиятсизлиги ҳам бригада, цех, ҳатто корхонанинг умумий иши натижасига таъсир этиши мумкин. Буни барча бирдек яхши тушунади. Шу боис, ҳар бир ишчи, техник ходим узига берилган топшириқни уз вақтида, пухта бажаришга ҳаракат қилади.

Корхона саранжом-сариншта. Бирор ерда деталлар сочилиб ётгани ёки ифлослигини курмайсиз. Чунки, иш урни тоза, батартиб булса, меҳнат унуми ҳам хавфсизлиги ҳам таъминланади.

— Корхонанинг ишга туширилиши муносабати билан Фарғона водийсида автомобилсозлар сулолалари, бутун бошли маҳаллалари, қишлоқлари пайдо булди, — дейди завод бош директорининг уринбосари Исроилжон Аҳмаджонов. — Масалан, бизнинг Темур Малик номидаги кучадаги ҳар беш нафар йигитнинг икки нафари заводимизда ишлайди. Корхонада ишлаётган икки мингдан зиёд автомобилсозларнинг 90 фоизи Жанубий Корея заводларида малака ошириб қайтишган. Йигитларимиз ишлаб чиқаришдаги тартиб-интизом, меҳнатга масъулият билан ёндашишни аста-секин узлари яшаётган хонадон ва маҳаллаларга ҳам кучира бошляпти.

Меҳнатга муносабатнинг асакача усули бора-бора Фарғона водийси ва қолаверса, бутун Узбекистон корхоналарига ҳам ёйилса не ажаб?!

«УзДЭУавто» ишга тушди, маҳсулот бера бошлаяпти. Аммо бу тармоқни янада ривожлантириш буйича «Узавтосаноат» уюшмасида қандай ишлар амалга оширилмоқда?

«Узавтосаноат» уюшмаси раисининг биринчи уринбосари Анвар Умарович Ҳасанов бу ҳақда шундай дейди:

— Бир икки йил ичида заводда фойдаланиладиган деталларнинг 30 фоизигача булган қисмини узимизда ишлаб чиқаришни узлаштириб олишимиз керак. Шу мақсадда куплаб қушма корхоналар қурилмоқда. Бундан ташқари Самарқандда автобуслар ишлаб чиқариш буйича Туркия давлати билан шартнома туздик. Бу корхонада шунингдек, юк машиналари ишлаб чиқариш ҳам йулга қуйилади. Узбекистонда мустақиллик шарофати билан пайдо булган автомобилсозлик саноатини янада чуқурроқ ривожланиши билан боғлиқ барча муаммоларимиз ҳукуматимиз томонидан уз вақтида ҳал этилмоқда.

МЕРОС

«ГУЛЛАЁТГАН ДИЁР» ТАНЛОВИ

(Очерк)

I. БОБО

Шундоқ Попдан чиқишда, Наманган — Қўқон катта йўли ёқасида Мирсултон буванинг ерлари ястаниб ётади.

Ҳозир бу ерлар Отабекка қарайди.

Мирсултон Фаёзов Попнинггина эмас, бутун водийнинг доврuқли деҳқонларидан эди. Айтгани айтган, дегани деган. Ўзи ҳам кенг, узун яхтагининг этаги ҳилпираб юрадиган, қизил тўш, ўрта бўйли, юзлари қуёшда тобланган, соқол-мўйлаби ўзига ярашиб тушган одам эди. Жаҳл дегани ҳам шундоқ бурнининг учида туради. Аммо қўли очиқ, дастурхони тузоғлиқ, умри бўйи ишини ҳам, гапини ҳам бировга бермаган, танти деҳқон.

II. ЎҒИЛ

Мирсултон бува вафот этди.

Алижоннинг узоқ вақт дарду дунёси қоронғи булиб юрди. Қанчалар яхши курарди у отасини, отаси-чи? «Урнимни босадиган битта сенсан, уғлим», дерди. Отанинг уртанчи уғлига бор меҳри-муҳаббати, умид-ишончи шу биргина сузда зоҳир эди.

У отаси даъвати билан Андижон пахтачилик институтида уқиб қайтди. Қанчалар қувонган эди ушанда ота.

— Мана энди кунглим тўқ, — деганди бир гал у оила даврасида, — биз алифни калтак деб шунча ишладик, энди у олий маълумоти билан узоққа боради, куп яхши ишлар қилади.

Кунлар кунларни, ойлар ойларни қувиб утаверади. Колхозда агроном булиб ишлаётган Алижонни эса отаси айтмоқчи «яхши ишлари» ҳадегач куринавермасди. Узи шунақа буларкан. Агрономни «ҳосил отаси», «ернинг эгаси» дейишгани билан ишлари куп ҳам кузга ташланавермас экан. Уззукун бригадама-бригада, далама-дала югурасан-еласан,, вақти келса тушликни ҳам унутасан, оиланг бағрига алламаҳал ҳориб-чарчаб қайтасан, аммо режа тулганда «Ғалаба рапорти»га имзо чекишга «раис бува»нинг хушларига тушса чақиришади, булмаса йуқ...

Орадан уч-турт йил утиб йигитнинг уз ишларидан қониқмай юрганини сезишди чоғи, туман раҳбарлари уни «сельхозхимия» деган янги ташкилотга бошлиқ қилиб утказишди. Бу ерда ҳам уша югур-югур, шаҳарма-шаҳар, заводма-завод юриб «дори» сурайсан. Минг машаққат билан олиб келган «доринг»ни қадрига етишса майли-я, фосфор, калий деган экиннинг жонини киритадиган уғитлар шундоқ йул ёқасида, тузиган хирмонларда, ё қор-ёмғир остида, ё кун тиғида уюлиб ётади...

Алижон ана шундай уз ишидан кунгли тулмай юрган кезлари Мирсултон бува бу дунё билан хайрлашиб кетди.

Доғда қолди уғил.

Анча вақтгача отаси даласидан утишга юраги безиллаб юрди. Мирсултон бува яхтагини шимариб пахтазорни оралаб юргандек, ҳали замон ё йул устидан, ё шийпон олдидан чиқиб қоладигандек.

Алижон отасини даласидан, даласини отасидан айри тасаввур қилолмасди.

Купни курган Мирсултон бува бу ерларни узи узлаштириб чиққанди. Бир умр шу тошлоқда ишлади. Муттасил 40-45 центнерга етказиб ҳосил олди. Бу ердаги ҳар бир туп дов-дарахтни ота уз қули билан утқазган. Ана шийпон олдидаги муъжаз боғ. Токзор. Унинг ёнида олмазор, анжирзор. Яхши эслайди Алижон: колхозда илк меҳнат фаолиятини бошлаган кезлари эди. Мирсултон бува анжир кучатларини ҳовлисидан олиб бориб утқазганди. Ушанда, «Узум чулда, анжир кулда» дейдилар, «Тошлоқда анжир битадими, бу Мирсултонга нима булган?» дегувчилар ҳам чиққанди. Бу гапларни орқаваротдан Мирсултон бува ҳам эшитди. Қайсар одам эмасми, «Ҳамма нарса инсоннинг меҳрига, меҳнатига боғлиқ, шундай анжирзор булсинки...»

Ана анжир демаган олтиндек сарғайиб, шинниси чак-чак томиб, ҳосилини кутаролмай ётибди.

Шундай уйлар, изтироблар билан юрган Алижоннинг кунглига бир иштибоҳ тушди. У ҳам булса отаси урнини совутмаслик эди.

Шу уй билан туман раҳбарларига рубару булди.

— Ниятингиз яхши-ку, — дейишди унга. — лекин, бригадада отанинг ишини давом эттириб кетадиган шогирдлари йуқ эмас. Биз сизни бошқа ишга мулжаллаб турибмиз.

Мирсултон бувадек одамнинг ишини ким давом эттира олиши мумкин? Алижон суриштирса... Алиёр экан. Арслонов, содда, камсуқум йигит. Бригада механизатори... Ота бу йигитта фарзандидек меҳр қуйганди. Шу туфайли ҳам дарди ичида қолди Алижоннинг.

Куп утмай уни Пунгон даштларидаги Беруний номли хужаликка раҳбар қилиб утказишди.

Алижон ер очса, боғ яратса отаси руҳи шод булишини яхши биларди. Шу туфайли ҳам кечагина юлғину шувоқдан бошқа нарса усмаган, асрий даштларни узлаштириб, бу ерларга сув етаклаб чиқиб, уриксорлар, олмазору, ёнғоқзорлар барпо қилишга киришди. Шу мақсадда кечани кеча, кундузни кундуз демай меҳнат қилди. Узи ҳам тинмади, бошқалар ҳам...

Унинг саъй-ҳаракати билан Пунгон даштларида ажабтовур боғлар барпо булди.

Уғил Пунгон даштларида юрса ҳам хаёлининг бир четида отаси, отасининг даласи кетмасди. Утган-кетганда Мирсултон буванинг ерларига зимдан разм ташлаб утарди. Алиёр устози ишини бинойидек давом эттираётганини куриб, кунгли хотиржам эди.

Аммо... Алиёрни хужалик раҳбарлигига оладиган булишди.

Алижон уша хабарни эшитган куни тўнғич уғли Отабек етуклик гувоҳномасини олиб қайтди...

III. НЕВАРА

Алижоннинг қаршисида Отабек утирибди. Вақтнинг утишини қаранг. Кечагина узи ҳам бола эди. Шуҳ, қуними йуқ. Ерга урса кукка сапчийдиган бола. Мана энди уғли эр етиб, катта ҳаёт остонасида турибди. Қулида етуклик гувоҳномаси, қалбида олам-олам орзу-ҳавас. Алижон уғлига сездирмайгина разм ташлади. Юзлари думалоққа мойил, кузлари катта-катта, миқтидан келган, муйлаби сабза ура бошлаган, хушсурат йигит. Афти-ангорида раҳматли Мирсултон бувага, узига ухшаб кетадиган жойлари куп, аммо феъли анча бошқача: босиқ, вазмин Алижон ҳозир отасининг сузларини эслади. «Туриши-ку узинг, қоруви раҳматли бобонг Фаёз ботирга ухшайди», деганди у бир гал неварасини қулига олиб суяркан. «Қани энди боболарига ухшаса» деган гап утганди ушанда Алижоннинг кунглидан.

Мирсултон буванинг айтишича, Фаёз ботир куп отга ишқибоз одам булган экан.

Буни қаранг-ки, Отабекнинг ҳам жони-дили от. Уйдаги уч-турт бош новвос, мол-қуй унинг тасарруфида, «от олайлик, дада» деб Алижонни ҳоли-жонига қуймай, утган йили битта от ҳам олгизди. Дарсдан чиқадию, отини миниб далага отланади. Томорқаларидан хабар олиб экин-тикинларига қараб, қайтишда бир кутарим утни эгар бошига қундириб қайтади. Буш қолди дегунча оти қошида парвона...

«От билан андармон булиб уқишга ҳалал етмаса-да», деб қурққанди Алижон. У уғлини имтиҳонларини «аъло»га топширганини билса-да, кунгли учун етуклик гувоҳномасини олиб, очиб курди...

Отабек ҳозир отасининг бир оғиз сузига маҳтал. Уқишга бормоқчи, отаси, уша Ширмоной аммаси уқиган Андижон пахтачилик институтида уқимоқчи, олим-агроном булмоқчи.

Алижоннинг бошида булса бошқа уй. Алиёр колхозга утгандан бери у яна безовта. Узини-ку, бригадирликка қуйишмас-а, балки, отаси Мирсултон буванинг ери урнида ёшлар бригадаси ташкил этиб, Отабекни унга етакчи қилиб тайинлаш керакмикан?

Уддалай олармикан?

Нега уддалай олмасин? Узи тенги ёшларни туплаб ишлайверади, оқсаган жойида бригаданинг кузли деҳқонлари бор, мана узи бор.

Бобоси ерида ота-боболари ишини давом эттириб, сиртдан уқиса ёмон булмас...

Алижон шу фикрда эди.

Лекин уғлига:

— Бу йилча мол-ҳолингга қараб юравер-чи, — деди-ю уйлаганларини айтмади.

Ҳаярият айтмагани, унинг кунглини ҳам алағда қилмагани. Кутганидек, раис унинг таклифига унча руйхушлик бермади. Ҳар қалай «йуқ» демади-ю, «Бригадирликка Туйматовни тайинлаб қуйдик-ку, Алижон, энди бушатиб урнига Отабекни қуйсак... қандоқ буларкин?» деди.

Бу орада Отабек уғлон ун беш молини ҳаш-паш дегунча уттиз бошга етказган, энди унинг мол-ҳоли — ҳар-хашагига ҳовли торлик қилиб қолган эди.

Худди шу кунларда ҳукуматнинг қишлоқда фермерлик ҳаракатини ривожлантириш ҳақидаги қарори чиқди. Бу қарордан руҳланган Отабек отаси билан маслаҳатлашиб «Тулпор» фермер хужалигини тузди. Бобоси бригадасининг шундоқ тепасидаги эски, ташландиқ товуқхонани сотиб олиб, уйларидаги чорвани бор дов-даскаси билан шу ёққа кучириб чиқди. Товуқхона атрофидаги 60 гектардан ошиқроқ, бир пайтлар бобоси деҳқончилик қилган ер ҳам унинг тасарруфига утди.

Отабек бобоси ерларига кучиб утган уша куни уни бошига тугун қуйган майиздеккина бир кампир йуқлаб келди.

— Мирсултон буванинг невараси келибди деб эшитаман, — деди у Отабекнинг узига, — шу болани бир курсам дегандим.

— Уша менман, эна, — деб кулди Отабек.

Онахоннинг юзи-кузлари яшнаб кетди.

— Вой, буйларингга қоқиндиқ, вой узим ургилай сендан! —елкасидан олиб куриша кетди кампир, — омон-эсон юрибсанми болам, даданг, аянг, укаларинг ҳаммалари тинчми?

Отабек «ҳа-ҳа» дерди-ю, узини бу қадар яқин олиб куришаётган кампирни қайда кургани, узларига ким булишини билолмай ҳайронлиги ошарди.

Охири онахон:

— Мени танимайроқ турибсан-а, айланай болам, мен Тухтахон холанг буламан, — дея узини танитди.

Тухта хола Мирсултон бува бригадасида узоқ йиллар ошпазлик қилган экан.

— Биз жабборсаройликлар раҳматли Мирсултон бувадан куп яхшиликлар курганмиз, — деди Тухта хола, — асли чорвадор халқ эдик. Бобонг бизни деҳқончиликка ургатди. Далага чиқиб, у-бу экиб-тикиб дегандек, рузғоримизга қут-барака оралади. Уйлар қилдик, туйлар қилдик. Гуринг нурга тулгур унбошимиз иссиқ-совуқ маъракаларимизнинг тепасида турди. Бригадамиздан меҳмон узилмасди. Ишонсанг, бир кунда турт-беш марта қозон осган кунларим булган. Энди сенга бир мақтансам мақтанай болам. Иссиққина сомса қилиб келдим, қани шерикларингни ҳам чақир, болам...

Отабек Тухта хола сузларини тингларкан бобосига муносиб булиш ҳақида уйларди...

МУАЛЛИФДАН: Отабек ҳақида илк бор менга Поп тумани ҳокими, Узбекистон Олий Мажлиси депутати Холмамат Талабоев гапириб берган эди.

— Узи ёш булса-да, жуда серғайрат, ажойиб тадбиркор йигит, — деганди у, — бир куни кечга томон даласидан утаётиб каттагина пайкалда урилган беданинг қуриб-қовжираб ётганига кузим тушди-ю, Отабекни койиган булдим. Эртасига эрталаб яна уша йулдан юришга туғри келди. Кечагина ҳамма ёқни эгаллаб ётган бедадан ном нишон йуқ эди. Қаранг, бир кечада йиғиштириб, басаллаб олибди, азамат.

Бу йигит ёш боши билан куп хайрли ишлар қиляпти. Утган йилнинг узида Шомозор қабристони атрофини пишган ғишт билан уратиб берди. Ҳайит арафасига яқин икки тонна гуштни ярим баҳосида сотқизди. 20 та кичкинтойнинг хатна туйини утказиб беришимизга бош-қош булди. Ҳозир унинг жамоаси туманимизнигина эмас, вилоятимизнинг ҳам энг яхши фермер хужаликларидан. У республика миқёсидаги Парда Турсун санаториясини, Ширмоной Мирсултонова номли жамоа хужалигини, бир қанча қурилиш ташкилотларини гушт билан таъминлаб турибди.

Отабекнинг қандай йигитлиги, туриш-турмуши ҳақида юқорида қисман булса-да, ҳикоя қилганим учун бу ҳақида тухталмай, гапни мухтасар қилиб қуяқолай.

Назаримда, туман деҳқон-фермер хужаликлари уюшмасидан олинган, қуйида келтирадиганим айрим факт ва рақамларнинг узи бу йигирма ёшли замондошимизнинг ишларидан далолат беради.

Қаранг, бундан уч йил муқаддам атиги 30 бош чорва моли билан иш бошлаган, борйуғи йигирма нафар одам ишлайдиган фермер хужалигида ҳозир 660 бош қорамол, 60 бош сигир, 200 бош майда мол, 10 бош от парвариш қилиняпти. Жорий йилнинг 6 ойида эл дастурхонига 32 тонна гушт, 24 тонна сут етказиб берилди, 810 минг сумлик маҳсулот сотилди.

Азимжон Иброҳимов билан Отабек хужалигини эринмай айланиб курдик.

Кечаги эски товуқхона — беш-олти гектарча майдон атрофи пишган ғишт билан ураб олинибди. Эски товуқхона урнида эса янги замонавий молхона қад ростлаяпти. Новвослар, бузоқлар, етилган буқалар учун алоҳида усти ёпиқ, очиқ майдонлар қилинибди.

Отабек Шомозордаги молхонани ҳам сотиб олган экан. Бу ерда ҳам эски бинолардан ном-нишон йуқ. Катта ҳовли улкан қурилиш майдонини эслатади. Янги молхоналар, ёрдамчи маданий-маиший бинолар қуриляпти, яқин орада гуштни қайта ишлаш корхонаси қурилишига ҳам киришилади.

Отабекнинг уз гаражи, йигирма чоғли ҳар хил русумдаги техникаси, юк автомобиллари бор. Узи доимий юрадиган «07» маркали «Жигули»га рация урнатилган.

Азимжон ака рациянинг неча «точка»лиги билан қизиқиб қолди.

— 15 точка, — деди Отабек.

— Қаер-қаерларга урнатилган?

— Жабборсаройдаги фермамизга, пайвандчимизнинг тракторига, беда урадиган косилкага...

Фермада Отабекнинг бир эмас, учта отини курдик. Афсонавий Ғиркукни эслатадиган учқур, чавандоз отлар. Исмлари ҳам ажабтовур: Гари, Бури, Қоракуз, Азимжон ака шоир-да. Шу қоракузга ишқибоз булиб атрофида айланиб қолди. Қоракуз деса қоракуз эди жонивор.

— Қаердан олгансан буни, Отабек? — жилмайиб сўради Азимжон ака.

— Икки йил олдин «Гулбоғ»дан бир чупондан.

— Қанчага?

— 34 мингга.

— Ҳозир юз мингга берасанми?

Қани, нима деркан, деб қулоғимни динг қилиб турибман. Отабек қисқа гапирди.

— Биз учун баҳоси йуқ — деди

Унинг бу жавоби менга жуда-жуда ёқди...

Ортиқали НОМОЗОВ, «Поп тонги» газетаси муҳаррирининг ўринбосари.

1996 йил — Амир Темур йили

Олтинисан ой элнинг

(Давоми. Бош ўтган сонда)

Шундан хулоса қилиш керакки, тарихимиздан сўзловчи ҳар бир сўз ҳақида шошилмасдан фикр юритмоқ лозим. Зеро бу билан биз қош қўяман деб кўз чиқариш, ўқувчида нотўғри тасаввур пайдо этишимиз ҳеч гап эмас. Чунки греклар, араблар, чингизийлар, форсийлар ва ниҳоят руслар ҳукмронлиги даврларида кўп сўзларимиз ўша тиллар таъсирида бузилган ҳолда бизга етиб келди. Ўзбекистоннинг мана бу ери грекча, мана бу ери форсийча айтилади, бу грек, бу форсий дегани эмас, буни ҳеч қачон янглиштирмаслик лозим. Чунки дунёда бир ҳақиқат бор: инсон иложи борича, ҳамма нарсани ўзига мослайди. Халқимизнинг этник шаклланиши «оға»дан олдинга ўтмаслиги керак эди, ёлғон салтанат тугагач, бу зўракиликнинг миси чиқди, профессор Ҳамид Зиёевнинг таъкидлашича, ҳозирги топилган ҳужжатларга кўра, ўзбекларнинг халқ сифатида шаклланиши IV—VI асрларга тўғри келади. Мабодо, яна ҳужжатлар топилса-чи, унда бу рақамлар яна олдинга силжийди.

Ким қандай атамасин, «Темир дарвоза» сўзи биз учун алоҳида жаранглайди. Мазкур дара ота-боболаримиз, аждодларимиз учун ҳақиқий темир дарвоза бўлган: ҳар қандай босқинчи ёв шу ерга келганда довдираб қолган, тутдай тўкилган. Бу «Буюк ипак йўли» ҳамдир. Бу ердан қимматбаҳо мато, кийим-кечак олтин-у зар юкланган карвонлар ўтиб турган.

Дара ёнида, Шеробод дарёси бўйида Дарбанд қишлоғи жойлашган. Қишлоқ қадимда ҳам шу ном билан аталган. Дарбандликлар асосан йилқичилик билан шуғулланишади. Бу уларга ота-боболардан қолган анъана. Амир Темур замонида йилқига эътибор катта эди, айниқса, учқур, наслдор отларни кўпайтиришга жиддий қаралган. Дарбандликлар мана шу ишда маҳоратга эришганлар, соҳибқирон қўшинларини учқур отлар билан таъминлаб турган бўлишлари эҳтимолдан ҳоли эмас. Иккинчи томони, йилқичиликнинг моддий манфаатдорлик томони катта эди.

Йилқилар шунчаки текинга берилмаган, ҳар бир навкар, бекнинг ўзи от сотиб олган, шу билан бирга ёнида игна-ипидан тортиб, жанговор қурол-аслаҳагача шай туриши лозим бўлган. Жамиятда товар айирбошлаш, савдо-сотиқ қатъий тартиб асосида олиб борилган. Оддийгина тушунтирадиган бўлсак, темирчи навкарга керакли нарсаларни ўз баҳосида сотган, моддий ва маънавий манфаатдорлик ҳар икки томонни ҳам қониқтирган. Демак, дарбандликларнинг ҳам йилқичиликдан даромадлари катта бўлган. Масаланинг иккинчи томони—гап от ҳақида кетаётган экан, шуни ҳам айтиб ўтиш даркор: кишилик жамияти эҳтиёжни қондириш борасида ҳамиша энг мақбул йўлни излаган. Маълумки, Амир Темур навкар, бек, қўшин бошлиқларига от нархида маош белгилашни жорий этган. Баҳодир жангчилар маоши 2 тадан 4 та от нархида, ўнбошилар 10 нафар оддий жангчи оладиган маош миқдорида, мингбошилар эса 3 нафар юзбошига тўғри келадиган маош олар эдилар. Амирлар маоши даражасига қараб 1000 ва 10.000, Соҳибқирон авлодлариники эса 12.000 от нархида белгиланган. Бу шунчалик усталик ва билимдонлик билан топилган усулки, жамиятда нарх-наво қай даражада бўлмасин, навкар ҳам, бек ҳам моддий жиҳатдан қийналмаган ёки зарар кўрмаган. Бу нарса Амир Темурнинг фақат йирик давлат арбоби, буюк саркарда, илм-фан ҳомийси, боғ-роғлар яратувчи, улкан бинолар барпо этишга ўта ишқибоз инсон бўлиши билан бирга йирик иқтисодчи бўлганини ҳам кўрсатади.

Биз Бойсунда бир кеча тунадик. Бойсун сўзининг келиб чиқиши ҳақида ҳар хил фикрлар, ҳар хил қарашлар бор. Айримлар уни «Бойисин», яъни бой бўлсин деган маънони англатади, дейдилар.

Шаҳар тоғ ёнбағрида ўркач-ўркач адирликлар устида жойлашган. Дов-дарахт кўп. Чор-атроф ям-яшил. Ҳаво салқин, тоза. Саримас тоғлари томонидан доимий салқин шаббода эсиб туради.

Биз қадимий чинорлар хушҳол шох ташлаб турган баландликка чиқдик. Чинорлар ёши тахминан беш юз, олти юз йилни ташкил этади. Бу айни Амир Темурнинг шу ерда бўлган йилларига тўғри келади.

1366 йил баҳори ҳам Соҳибқирон учун оғир келганлигини тарихдан яхши биламиз. Ўша йили унинг оқила ва вафодор хотини Ўлжон Туркон оғо вафот этади. Улар 12 йил бирга яшашди. Бу аёл бор меҳрини Амир Темурга бахшида этди, унга тескари ўлароқ тоғаси Амир Ҳусайннинг юзсизлиги, пасткашлигидан нафратланди, лекин, ҳар нарса бўлса-да, бу икки амирни доимо муроса қилишларига ҳаракат қилди.

Ундан Султонбахтбегим исмли фарзанд ёдгор қолди.

Бу айрилиқ Темур учун қимматга тушди. Амир Ҳусайн дўстлик, ўзаро манфаатдорлик муносабати ҳақида кўпиртириб мактублар битса-да, аслида уни жисмонан маҳв этиш ёки кучсизлантириб, ўзига қарам қилиб олиш, сўнг Мовароуннаҳр тахтига эгалик қилиш орзусида жизғанак бўлиб юрарди.

Худди шу пайтда Амир Темур Темир дарвозадан ўтиб, Бойсунга келиб тушади. Теварак-атрофдан навкар йиғилгунча шу ерни лашкаргоҳ тутади.

Тешиктош яқинида Амир Темур гори бор. Унда учта маданий қатлам мавжуд: иккитаси тош асрининг охирига, учинчиси мустье даврига мансуб. Шу қатламдан турли хил буюмлар топилган. Улар Тешиктош горидан топилган буюмларга ўхшайди.

Экспедиция Амир Темур горигача боролмади, чамалаб кўрилганда, узоқ йўл юришга тайёргарлик кўриш кераклиги маълум бўлди. Мазкур горни қайта ўрганиш кейинчалик насиб этса, ажаб эмас.

Автобус тоғ йўлларида юришга шай эмасди. Экспедиция аъзоларидан тўрт киши туманликлар ажратиб берган машинада Омонхонага йўл олдик.

3. ОМОНХОНА

Одам дунёга келади, яшайди, меҳнат қилади ва бир кун охират топади. Бу инсон умрининг энг оддий чизмаси, холос, муҳими бошқа — ундан қандай ном қолишида. Яхшилик билан ном қолдирган, эл — юрт учун соғлиғини, умрини берган беиз йўқолиб кетмайди. Ғанимлари, душманлари унинг номини ҳар қанча қоралга бўямасинлар, ҳар қанча кучларига зўр бермасинлар ўз оллоҳнинг буюрганидан бошқасига етолмайдилар, дунё меъёри бузилмайди: қудратли салтанатлар кунпаякун бўлса бўлдики, аммо буюклар руҳи, яхшилар руҳи мангу яшаб қолади.

Дуппини ерга қўйиб, тирикликнинг ана шундай ажабтовур ишлари хусусида ўйлаганингизда, телба юраклар иймон қиблага қайтишга ошиқади, эътиқодга сажда қилгингиз, «ё раббим, қудратингга шак-шубҳа йўқ» дейишгача борасиз.

80 — йилларда ашаддий атеистлардан бири: «Самолётга чиқсам, ё худо деганимни ўзим билмай қоламан», деган экан. Сизу биз учун бу оддий воқеа, оддий сўз. Аммо у нақадар аянчли, истеҳзоли ва кулгилидир.

Амир Темур туғилгандан сўнг, орадан 660 йил ўтиб, бир ўн саккиз киши у ўтган йўллардан юради, изланади, ўрганади, деб ўйлаганмиди?! Хаёлига келтирганмиди бирор? Шундай, йиллар, асрлар гуррос-гуррос ўтади, аммо тириклик меъёри жаннатда ҳам, дўзахда ҳам бир хилда — ўз посангисида, ўз илкида туради: яхши ўзига яраша мукофот, ёмон эса жазо олади.

Омонхонага етгунча хаёлимни ана шу ўйлар банд этди. Яна ўйладимки, мана шу ўн саккиз киши бола — чақасидан кечиб, ўн кун сафар машаққатини чекади, бунинг устига ҳеч қанақа моддий манфаатдорлик томонлари ҳам йўқ, биров уларга фалон сўм бераман, дея ваъда қилган эмас: холисона айтадиган бўлсак, тирикликка меҳр шу эмасми? Шу эмасми, ўтмишга муҳаббат, келажакка ҳурмат! Бу таърифни яна давом эттириш мумкин. Аммо биз билан сизнинг ишимиз — чиройли сўзлаш, қўйинни пуч ёнғоққа тўлдириш эмас, борини, бўлганини гапириш, йўқ берайтган нон — тузни оқлашдир.

Шундай қилиб, эрта билан соат 5 ларда Омонхонага етиб келдик.

Омонхона адирликда жойлашган. Тепада жуда кенг қурилган, усти ёпиқ айвон, унинг охирида ошхона. Зиёратга келгандан шу ерда ўзларига егулик тайёрлайдилар. Келувчиларнинг кети узилмайди. Улар орасида бошқа мамлакат фуқароларини ҳам учратасиз. Бу ерда тоғ гиёҳларидан дориворлар тайёрлаб сотадиган кишилар ҳам бор. Улар қўлинча аччиқ бодом мойи, мумиё — ҳар хил доривор ўсимликлар сотадилар. Бир йигитнинг айтишича, шаҳарлардан келувчи савдогарлар гиёҳ ўтларни пишиб етилмасдан териб тугатмоқда. Бундай қурнамакликнинг олди олингани маъқул эмасми?!

Айланма йўлак сизни пастга олиб тушади. Адирликнинг мана шу жойи тоғ жинсларидан иборат: юқоридан — дара туридаги боғдан бир булоқ сув оқиб келади. Шифобахш сув эса Султон Вали ҳазратларининг Чиллахонаси пастидан чиқади. Ривоят қилишларича, Султон Вали асли Балхдан бўлиб, бу ерга кўчиб келиб, макон тутганлар: кичик ўғиллари Сайид Илҳом ғойиб бўлган ердан булоқ — шифобахш сув чиққан. У кишининг Сайийд Абзал, Сайийд Умрон ва Биби Ширин каби бошқа фарзандлари ҳам бўлганлар, дейишади.

Амир Темурнинг бир яхши хислати шу эдики, қаерда машҳур зиёрат, эл-юрт учун фойдали тегувчи бирор зот бўлса, миллати, келиб чиқишидан қатъи назар уни нигоҳидан қочирмасди: ё ҳузурига таклиф этар, ё ўзи йўқлаб борарди.

Тўлқин ҲАЙИТ.

(Давоми бор).

Олимжон Бўриевнинг «Амир Темур» достони маснавийда ёзилган бўлиб, катта меҳнат эвазига амалга оширилгани сезилиб турибди. Асар маърифий ва тарбиявий аҳамиятга эга. Шоир ўз фикрини мантиқан ҳикоятлар орқали тўлдириб боради. Ҳикоят ва ривоятлардаги ғоялар Темур образини очишга қаратилган бўлиб, шоир ўз ижобий қаҳрамонини тимсол даражасигача кўтаришга ҳаракат қилган.

Энг муҳими, достон улуғ аждодимиз Амир Темурни муаллиф томонидан меҳр-муҳаббат билан куйланган қўшиғига ўхшайди. Шоир Темур образини сўз билан ярата олишга эришган ва китобхонни мутолаа жараёнида зерикитирмаслигига ишончим комил.

Азиз ҚАЮМОВ,
Амир Темур юбилейи комиссияси илмий-бадиий асарлар нашри кенгаши аъзоси, ЎФА академиги.

Амир Темур

(Достондан парча)

ТЕМУРНИНГ АЖАМ ИРОҚИГА ЮРИШИ ВА ШОҲ МАНСУРНИНГ УНГА ҚАРШИ ТУРИШИ

Шоҳ Шужоъ оламдан кетганда бебахт,
Уғлига қолганди ундан тожу тахт.
Зайнал-Обиддинга етмай офият,
Бўл пушту паноҳи дея васият,
Айлаган эди у Темурга ўғлин,
Ўлар чоғи тутиб ўзига яқин.
Шоҳ Шужоъ укаси лекин Шоҳ Мансур,
Оғаликдан билиб шоҳликни манзур,
Тахт учун оғасин кўзини чўқир,
Зайнал-Обиддинни айлабон сўқир.
Соҳиб бўлган эди Ироқ, тахтига,
Лек тақдир тупурди унинг бахтига.
Хоинлик қилдинг деб Мансурга Темур,
Қўшин тортиб келди, бошланди ур-сур.
Яқинлардан сўраб Шоҳ Мансур мадад,
Юборди ҳар тараф подшоҳона хат.
Темурнинг кимлигин билган чор-атроф,
Худодан сўради тавфику инсоф.
Шоҳ Мансурга бўлмай ҳеч бири ҳамдам,
Итоатда бўлди Темурга қарам.
Шаҳар атрофида кўриб истеҳком,
Икки минг суворий йиғди батамом.
Жангга тайёрлади халқини руҳан,
Ўзи ҳам шай бўлди жангга шукуҳан.
Халойиқ, дедики аё Шоҳ Мансур,
Бостириб келганда жаҳонгир Темур,
Икки минг қўшининг мисоли ирмоқ,
Темур майдонига бўлади кирмоқ,
Қудратли дарёга дуч келиб, шунда,
Маҳв бўлиб кетади таги қўшинда.
Сен қочсанг от билан жонинг омонат,
Биз қолсак асирда чекиб машаққат,
Темур сарбозлари ташлар бурдалаб,
Сени қидиргаймиз «қайси гурда-лаб»?
Чўқморин кўрсатиб деди — Шоҳ Мансур:
«Бу алиф менингким қўлимда турар.
Ким қочса Темурдан жанг ҳангомида,
Бу бўлгай энасин қоқ андомида!»
Мени ташлаб қочса қўшуним агар,
Ўлгунча савашгум ўзим музаффар.
Олгайман ғанимнинг терисин шилиб,
Ўлгайман ё ўзим шаҳид йиқилиб.
Агар ғолиб чиқсам орзу муродга,
Етарман аҳлимни эъзозлаб додга.
Агар ҳалок этса жангда оллоҳим,
Йўқдир ўлганимдан кейин гуноҳим.
Бу гапни эшитиб барча раият,
Гирдига йиғилди қилиб хуш ният.
Ҳар ён одамларин қўйди тақсимлаб,
Мавжуд қалъаларнинг атрофин чимлаб.
Йўлларда қазилиб чуқуру хандақ,
Ёв ўта олмагай келганда мутлақ.
Шоҳ Мансур дедики, бу душман ёвуз,
Бир жойда турмайин қотиб мисли муз.
Ғанимга ҳар ёндан соламан қутқу,
Тиғу ханжар билан айлайман ружуъ.
Кутмагай босаман орқа, ўнгурдан,
Ўчимни оламан шундай Темурдан.
Кундуз таъқиб айлаб, тунлар кузатиб,
Ажал шаробидан қўйгум узатиб.
Ғафлатда уйқуга чўмса лашкари,
Ботар ҳар бирига қасос ханжари.
Гоҳ найза санчамиз, гоҳ чопиб шамшир,
Саломат қўймаймиз ғанимни ҳеч бир.
Гоҳ бузиб кетамиз оромгоҳини,
Гоҳ олиб кетамиз молу жоҳини
Гоҳи пистирмадан оламиз нишон,
Ғанимни битталаб айлаймиз гумдон.
Сиз эй ватанпарвар, бир гуруҳ шоввоз,
Саҳро йўлбарсию самода шоҳбоз.
Ғафлатда қолмасдан кечаю кундуз,
Ҳимоя бир бўлса, ҳужум айланг юз.
Ҳимоя айлабон юртни мустаҳкам,
Қалъага йўлатманг ёвларни ҳеч ҳам.
Сизни қуршаб олса қилмангиз парво,
Заминда мен борман, осмонда худо.
Қалъа атрофини қилишса қамал,
Тошдан мен келтиргум уларга ажал.
Шундай пухта ўйлаб тузди режа,
Шоҳ Мансур қалъадан чиқди бир кеча.

(Давоми бор)

Фотойилнома

БИЛИБ ҚЎЙКИ, СЕНИ ВАТАН КУТАДИ

Ҳа, ёшлик бунёдкорлик палласи деб халқимиз бежиз айтмайди. Ўтган беш йил ичида мамлакатимизда катта ўзгаришлар рўй берди, янги, жаҳон андозасига жавоб берадиган маҳсулотлар ишлаб чиқарувчи завод ва фабрикалар қад кўтарди, неча юз минглаб киловатт электр қуввати берадиган электростанциялар барпо этилди, мамлакатимиз фақат хом ашё базасига айланиб қолмаслиги учун муҳим ўрин тутган соҳа — енгил саноат оёққа тура бошлади. Қайси соҳага эътиборни қаратманг, ёшларнинг фидокорона меҳнатисиз буюк яратувчилик ҳаракатларини амалга ошириш қийиндир.

СУРАТЛАРДА (Таҳририят архивидан): ёшларнинг бири қураяпти, бошқаси тикаяпти, учинчиси эса юрт тўкинлиги учун тер тўкаяпти. Ҳар ким ўз лаёқатига ва қобилиятига яраша меҳнат қилаяпти, Ватан равнақи йўлида ўз улушини қўшмоқда.

Шахсий фикр

СЎЗ ҲАҚИДА ЎЙЛАР

Ҳар қандай тилнинг лексикасини луғавий бойлиги асрлар давомида таркиб топади. Лекин дунёда биронта соф тил, яъни фақат шу халқнинг сўзларидан иборат тоза тил йўқ, бўлиши ҳам мумкин эмас: улар узоқ тарихий тараққиёт давомида бир-бирлари билан савдо-сотиқ, иқтисодий дипломатик, ҳарбий-сиёсий, илмий, таълимий алоқалар оқибатида бир-бирларининг сўзларини ҳам ўзлаштирганлар, лексик бойликлари билан «ўртоқлашганлар». Қайси халқ бошқалар билан турли соҳаларда қанчалик кўп мулоқот қилган бўлса, шу халқнинг тилида чет сўзлар шунча кўп бўлади. Одатда «хорижий» сўзлар бошқа тил вакиллари нутқида фонетик, семантик жиҳатдан қайта ишланавериб «фуқаролик» ҳуқуқини олади.

Масалан, арабча, «хайл» сўзи форс тилида хейл, тожик тилида хел, ўзбек тилида хил, қозоқ ва қирғиз тилларида қил шаклларини олган. «Хайл» «от» демакдир. Ўзбек тилида хил деганда «тур», «зот», «жинс» тушунилади. Ёки тожикча ситора «юлдуз» дегани. Шу сўз ўзбекчага «истара», «чеҳрали», «ёқимтой» шаклида кирган.

Собиқ совет даврида луғатимизга қанча-қанча русча сўзлар кирди. Тилимизда олдин бўлмаган сўзларнинг қўлланганни яхши, албатта. Лекин русча сўзларнинг тилимизга русча талаффузда қабул қилинишини ёқлаб бўлмайди. Чунки бошқа тиллардан кирган сўзлар энди янги фонетик, грамматик қонунларга мослашиб шу тилнинг мулкига айланади. Қардош қўшни туркий халқлардан қайси бирларининг тилларида русча сўзлар кўп эканлиги ҳақида бирон нарса дейишимиз қийин, лекин ўзбек тилида арабча, форсча-тожикча сўзлар кўплиги аниқ. Бу қонуний бир ҳолдир — ўзбек тили қадимдан ёзувга эга бўлган халқдир. Ўрни келганда шуни айтиш керакки, собиқ совет ҳокимияти даврида иттифоқдош туркий республикаларнинг тиллари бир-бирларидан шу қадар узоқлашиб кетдики, қардош халқлар бир-бирларини таржимасиз тушунмайдиган бўлиб қолишди.

Бу ҳақиқат. Лекин бошқа бир ҳақиқат ҳам бор — бадиий адабиёт тили, расмий ҳужжатлар тили, публицистика тили каби юксак услублар тили билан халқ тили ўртасида Хитой девори бўлмаслиги керак. Биз бу ўринда ҳазрат Навоий давридаги классик адабиёт тилини эмас, сўнгги асрларда ўтган адиблар (Огаҳийлар, Фурқатлар) тилини, собиқ совет даврида яшаган ижодкорлар тилини, бадиий таржималар тилини, бадиий публицистика тилини назарда тутаётирмиз. Битикларимизни номутахассислар, нофилологлар, ҳатто бошқа миллат вакилларининг қай даражада тушуниши муҳим кўрсаткичдир. Масалан, рус бадиий адабиётини рус миллатларининг барча табақалари (маълумоти ва ихтисосидан қатъи назар), ҳатто бошқа миллатларнинг намоёндалари ҳам бемалол ўқиб тушуна оладилар. Қозоқ ва қирғиз бадиий адабиёти асраларини эса қозоқ ва қирғиз миллатларига мансуб кишилардан ташқари, бошқа туркий халқларнинг бир қанча вакиллари ҳам тушуна олар экан.

Бир замонлар лаҳжалар деб аталган туркий тиллар бир-бирларидан чиндан ҳам жуда узоқлашиб кетди. Туркшунос олимларнинг фикрларига қараганда, ўзбек тили бошқа қардош халқлар тилларидан айниқса катта фарқ қилади.

Яссавий номидаги Халқаро қозоқ-турк университети ташаббуси билан ўтказилган «Туркий тиллар терминларининг компьютер фонди» конференцияси материалларида эълон қилинган мақолада (Чимкент, 1995, 59-61 бетлар) туркий тилларни яқинлаштириш жараёнини баъзи бир ижтимоий-сиёсий терминларни унификация қилиш (бир хиллаштиришдан) бошлаш лозимлигини айтган эдик. Масалан, «столица» сўзини ўзбекча ва туркманчада пойтахт (форс-тожикча), қозоқчада остона (форс-тожикча), қирғизчада бўрбўр (?) дейишади ва ҳоказо. «Независимость» ҳам турли тилларда турлича терминлар билан ифода этилади. Шу каби хилма-хилликларга барҳам бериш учун қани энди барча қардош туркий тилларда бир хил термин (мумкин қадар туркий сўз) қабул қилинса, бунда албатта фонетик ўзгачаликлар сақлаб қолинади, албатта.

Келажакда БМТда биронта туркий тил халқаро тил деб эълон қилинажак деган фикрлар ҳам йўқ эмас. Энг кўп сонли усмонли турклар тили бўлса Марказий Осиё халқлари тилларидан анча узоқлашиб кетган. Қайси туркий тил халқаро тил даражасига кўтарилиши мумкин, деган саволга жавоб топиш осон эмас. Бундай тил бошқа барча туркий халқлар учун мумкин қадар тушунарли бўлмоғи керак. Бу «мусобақа»да бошқа туркий тиллар сўзларини ўзлаштирган тил ютиб чиқиши турган гап.

Буларнинг ҳаммаси келажакнинг иши. Бу мақолада биз терминология «хўжалигимизда» ҳамон давом этаётган бошбошдоқликлар ҳақида сўз юритамиз.

Терминком (Атамашунослик қўмитаси) терминларни тартибга солиш соҳасида кўп ишлар қилди ва қилаётир. Лекин матбуот, радио, телевидение, умумқабул қилинган терминларга риоя қилмаётир. Бунинг устига Терминком барча соҳалардаги сўзларга ҳакамлик қилиши мумкин эмас. Баъзан шундай бўладики, термин-сўзнинг адабиётда, халқ оғзида ишлатилиб келган туб маъноси қолиб, унга тамомила бошқа тўн кийгизилиб ишлатиладики, энди уни бутунлай таниб бўлмайди. Бундай ҳоллар бошқа тиллардан кирган баъзи терминларда айниқса яққол кўзга ташланади.

Бир неча мисол келтирамиз. Боқиманда сўзи матбуот саҳифаларида, оғзаки нутқда — «бировнинг қарамоғида, боқувида» маъносида ишлатилиб келаётир. Бу калиманинг ўзбекча боқмоқ феълига алоқаси йўқлигини кекса авлод яхши билади. Боқиманда арабча боқий (эски, абадий) ҳамда тожикча мондан (қолмоқ) сўзларидан таркиб топган бўлиб, «эски қарз», тўланмай қолган маблағ дегани бўлиб русчаси недоимка, неплатёж, ўзбек тилининг изоҳли луғатида бу сўзга худди шундай таъриф берилган.

Устивор форсча-тожикча сўз бўлиб «маҳкам, мустаҳкам, бузилмас» демакдир. Устивор турмоқ: 1. қимирламасдан, мустаҳкам турмоқ; 2. иккиланмасдан бир фикрда қатъий турмоқ («Ўзбек тилининг изоҳли луғати», 2 жилд, 284 бет). Матбуот саҳифаларида, турли чиқишларда бу сўз ўзбекча устунлик калимаси билан чалкаштириб, «ортиқлик, кучлилик» маъносида ишлатилаётир (масалан; қонуннинг устиворлиги дейилмоқда).

Тамойил арабча майл (мойиллик) тенденция сўзидан келиб чиққан, демак, принцип сўзини тамойил деб таржима қилиш (ишлатиш) тўғри эмас.

Номер сўзининг бир неча маъноси бор. Лекин номерни рақам деб ишлатиш тўғри эмас (тартиб рақами деганда ҳам бу сўзнинг бир маъносини тушуниш мумкин), рақам — число, цифра, меҳмонхона номери, эстрада номери деган тушунчалар бор. Нумерация, нумерлаш, сўзларичи? Масалан, телефонингизнинг рақами дейиш тўғри эмас — номернинг боши ва охири бор, тартиб билан келади. Рақамлар эса пала-партиш, тартибсиз бўлиши мумкин.

Яхна — қайнатиб ёки пишириб қўйилгандан сўнг совутилган дегани: яхна чой, яхна гўшт, лекин яхна сув деб бўлмайди. Баъзан «прохладительние напитки»ни яхна ичимликлар дейишади. Тўғри эмас — буни чанқоқбосди ичимликлар, совуқ ёки муздай ичимликлар деса бўлади.

Бундай мисолларни яна келтириш мумкин. Кўринадики, журналистлар миллийликка эътибор берадилар-у, илмийлик принципига амал қилмайдилар. Ёзув-чизув ишларида бўлсин, оғзаки нутқда бўлсин илмийлик йўқ жойда ибтидоийлик, фан-техника замонидан орқага чекиниш бошланади. «Бухгалтерия»ни ҳисоб-китоб, «бухгалтер»ни ҳисобчи, «агроном»ни ҳосилот, «билет»ни чипта, «агропром»ни деҳқончилик саноати, «фермер»ни деҳқон хўжалиги, «система»ни тизим дейиш тўғри эмас, бу терминлардан ҳар бири ҳозирги даврда тамомила янги бир кенг тушунчани ифодалайди. Масалан, «агросаноат», «агропром» деганда деҳқончилик ҳам, чорвачилик ҳам, ипакчилик, боғдорчилик, сабзавотчилик ҳам, шунингдек барча қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлайдиган жамики саноат корхоналари тушунилади. Қўйингки, бу терминлардан ҳар бирининг таъбир-таърифи ўзи бир олам. Хулоса — замонавий термин сўзларни миллийлаштиришда илмийлик унутилмаслиги керак.

Тилимизнинг лисоний (лингвистик) луғатларидан ўрин олмайдиган яна бир буюк бойлиги бор. Бу шаҳар-қишлоқларнинг, кўча-кўйларнинг, дарё-сойларнинг, тоғу-тошларнинг ва бошқа жойларнинг номлари, илмий тил билан айтганда топонимлардир. Ота-боболаримизнинг тарихи, иқтисодий-ижтимоий ҳаёти, этнографиясини ўзида мужассамлаштирган топонимлар бизга асрлар оша етиб келган. Аҳсикат, Бухоро, Иштихон, Самарқанд, Фарғона, Хоразм, Зомин, Чочкент (Тошкент), Шопурком каби тарихий номларнинг ёшлари минг йилликлар билан ўлчанади.

Ўзбекистонда азалдан обод воҳалар кўп бўлганидан, тоғларимиз, чўлларимиз хўжалик жиҳатдан қадимдан яхшигина ўзлаштирилганидан чўллардан ўтган карвон йўллари ёқасида қор-ёмғир сувлари сақланган улкан иншоотлар — сардобаларни, чўпончўликлар, чорва моллари учун чўлларга тош-саксовуллар билан шиббалаб асрларга мўлжаллаб қурилган мустаҳкам минглаб чуқур қудуқларни эсланг.

Шу ўринда бир мисол келтирмоқчиман. Майдони Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан сал кичик Швецияда 12 миллионга яқин топоним рўйхатга олинган. Кўҳна тарихга эга бўлган мамлакатимиз ҳудудида жой номлари бундан кам бўлмаслиги аниқдир. Бунча кўп топонимлар рўйхатининг ўзи ҳам бир неча юз жилдли асар бўлган бўлур эди. Бу қадар катта тарихий, лисоний, маданий бойликни йиғиб, халқ оғзидан ёзиб олиш учун мустақил юртимизнинг замонавий асбоблар билан жиҳозланган кўп сонли топографлари республикамиз тупроғини қаламбақадам кезиб чиқишлари керак бўлади. Бунинг учун бир неча ўн йил муддат талаб қилинади. Бу ўта қийин иш. Лекин қачонлардир бажарилиши керак бўлган юмушдир.

Яна шуни айтиш керакки, мамлакатимизнинг юз минглаб жой номлари ҳарбий хариталарда, топографик хариталарда ўз аксини топган. Лекин бу хариталар рус тилидадир. Топографлар ўзбек тилини яхши билмаганидан топонимларни кўп ҳолларда нотўғри ёзиб олганлар. Масалан, Қизилсув — Козельцы, Киракашхона — Каракашхана (Қорақош), Ургунобод — Ургутобод бўлиб кетган. Кўпгина номларни умуман ўқиб тушуниб бўлмайди.

Мустақил тараққиёт йўлига кирган мамлакат ўз экономикасини, ўз сиёсатини, мафкурасини янги изга солиш баробарида ўз топонимика «хўжалиги»ни ҳам тартибга солмоғи, топонимларнинг сарагини саракка, пучагини пучакка чиқармоғи шарт.

Кейинги бир аср давомида мамлакатимиз тупроғида еримизнинг табиати, халқимизнинг тили, тарихи билан алоқаси бўлмаган пучак номлар болалаб кетди.

Мирзачўл дунёдаги барча йирик мамлакатларнинг хариталарида «Голодная степь» номи билан ёзилди. Фарғона Скобил (Скобелев) бўлди. Барча темир йўл станциялари чор генералларининг фамилиялари билан аталди. Мирзачўл ҳудудида Запорожье, Сретянский, Покровский каби Россия қишлоқларининг номлари пайдо бўлди.

Айниқса, собиқ совет даврида шаҳар-қишлоқларнинг номлари ўзгариб кетди. Бунда доҳийлар, собиқ совет давлати ва компартия раҳбарларининг фамилиялари сон жиҳатидан биринчиликни эгаллади. Коммунистик мафкура терминлари, шиорлари, коммунистик газеталарнинг номлари (Ҳақиқат, Учқун, Олға ва б.) топонимларга айланди. Қадимий миллий номлар унутилди. Бу эса топомик манқуртлик эди.

Вазирлар Маҳкамасининг шу йил 31 майда чиқарган қарори миллий тикланиш миллий ўз-ўзини англашда муҳим қадам, топонимика соҳасида қилинадиган улкан ишларнинг дебочасидир.

Ўзбекистоннинг бу соҳада ҳам ҳамма учун ибратли ишлар қилажагига, вақт келиб, бутун Туркистон халқлари республикамизда топонимика соҳасида амалга оширилаётган тадбирларни ўзлари учун дастуруламал деб иш тутишларига ишонамиз.

Суюн ҚОРАЕВ,
ЎзФА Тилшунослик институти катта илмий ходими

Ёз ўтмоқда соз

«МЕНИНГ ШОДЛИГИМСАН, БОЛАЛИГИМСАН...»

Инсон болалик хотиралари билан яшайди. Ёши утган сайин болалик «тентакликлари»ни согинади.

Болаликни қумсаш, жиловсиз согинч бизни оромгоҳга, болалар ҳузурига чорлади. Энтикиш билан Ғазалкентдаги Амир Темур номли болалар дам олиш оромгоҳига йул олдик.

Машинамиз осмонупар тоғлар қуйнида елдек учиб бораркан, атрофга назар соламан: ҳаммаёқ ям-яшил, йул ёқалаб кетган ширин-шакар мевали дарахтларни куриб, кузинг қувонади. Мана сизга табиат, ана сизга ҳаёт деб уйларканман, бирдан ҳаёлимга қаерга, нима мақсадда кетаётганим тушди...

Тоғ бағрида жойлашган оромгоҳ қандай экан?..

Тоғ одамларининг бағри кенг булади, демак, оромгоҳ ҳам оддий эмас...

БИРИНЧИ ТАСАВВУРИМ:

Атроф жим-жит, тавба, болалар қаерда экан? Ёки адашдикмикан? Йуқ айни тушлик вақтида келибмиз. (Қайнонаси суйган одам эканмиз-да).

ИККИНЧИ ТАСАВВУРИМ:

Ия, улар бошқа тилда гаплашишаяптими?

Ахир бу инглиз тили-ку, болалар эса узбек... Бироз утгач, ҳаммаси аён булди.

УЧИНЧИ ТАСАВВУРИМ:

Муъжизалар мамлакати булмиш Америкада 1961 йилнинг 1 мартида Президент Жон Кеннедининг махсус Фармони билан Тинчлик Корпуси ташкил топди. Унинг мақсади бир-бирини тушуниш орқали турли миллат кишилари уртасида тинчликни мустаҳкамлаш эди...

...1992 йил 4 ноябрда Тошкент шаҳрида Узбекистон Республикаси ва Қушма Штатларнинг Тинчлик Корпуси уртасида ҳамкорлик тугрисида шартномага имзо чекилди. Орадан ҳеч қанча вақт утмай, яъни 20 декабрда Американдан 54 нафар кунгиллиларнинг биринчи «десант»и тушди. Улар уч ойлик тайёрлов курсида булишди, узбек тили, маданияти, тарихи билан яқиндан танишдилар.

Шундай қилиб, Узбекистонда Тинчлик Корпуси фаолият курсата бошлади.

Американлик болаларга инглиз тилини ургатиш билан бир қаторда юртимизда бизнес ривожига ҳам катта ҳисса қушмоқдалар. Эзгу ниятли меҳмонлар бугунги кунда Амир Темур номли оромгоҳда дам олаётган болаларга инглиз тилидан машғулотлар утказмоқдалар.

Аввал таом, баъдаз калом деганларидек, очиқ чеҳра билан бошланган меҳмондорчиликдан кейин оромгоҳни айланиб чиқишимизда Хоразмдан келган инглиз тили уқитувчиси Цой Белла Ивановна ҳамроҳликни уз зиммасига олди.

ТЎРТИНЧИ ТАСАВВУРИМ:

Оромгоҳ эртаклардагидек ажойиб, салқин ҳаво кишини қушдек енгил қилиб қуяди. Болалар ҳар жойларда узлари севган машғулотлар билан банд. Бирлари китоб уқиса, бирлари спорт майдончасида коптоқ тепади, яна бирлари эса қийқиришиб чумилишмоқда. Уриндиқда мутолаа қилаётган қизларни суҳбатга чорладик.

— Мадина Бердиева — Қашқадарёданман. Бу ерга II нафар мактаб уқувчисига тарбияловчи булиб келдим. Қарши Давлат Университети инглиз тили факультетининг 3-курсида уқийман.

— Оромгоҳ сизга ёқдими?

— Албатта, энг асосийси бу ерда инглиз тилини пухта урганишга шароит бор. Ана шу имкониятни бой бермасликка ҳаракат қилаяпман.

— Талаб ҳам қаттиқдир?

— Булмасам-чи! Хоҳлаган-хоҳламанг инглиз тилида гаплашиш қонун. Бирон дақиқа буш қолмайсиз, американликлар вақтни ҳурмат қилишади...

Оромгоҳда турли миллат болалари дам олишмоқда экан. Уларни суҳбатга тортамиз.

— Узингизни таништирсангиз?

— Виктория Балчугова — Урганч шаҳридаги 20-мактабнинг 9-синфида уқийман.

— Виктория, оромгоҳга йулланма олишнинг узи булмагандир?

— Ҳа, олдин инглиз тилидан тест синовлари булди. Кейин бевосита суҳбат қилишди.

— Келганингизга қанча вақт булди ва қачонгача бу ерда дам оласизлар?

— Бугун олтинчи кун. Ун кун бу ерда буламан. Лекин бу оз. Шундай булсада таассуротларим олам-олам. Американликлар дарсни жуда қизиқарли утишар экан. Ҳар бир уқитувчининг уз дастури бор. Асосийси, дарсларимиз эркин, ҳар биримиз уз фикримиз билан қатнаша оламиз...

Бассейн томон йул олар эканмиз, чумилиб келаётган йигитга «гап отдик».

— Қушдай енгил булинг...

— Раҳмат.

— Узингизни таништирсангиз?

— Бахтиёр Зиёхужаев — Тошкент шаҳриданман, ёшим 16 да.

— Кайфиятингиз қандай?

— Аъло, аввало оромгоҳга келганимдан жуда хурсандман. Билимимни анча оширдим.

— Қайси фанлар эътиборингизни тортди?

— Асосан, иқтисод ва экология. Негаки, иқтисод бугунги кунимиз талаби булса, экологиянинг бузилиши эса дунё миқёсидаги муаммо. Бунинг олдини олмоғимиз зарур, шунинг учун машғулотларда атроф-муҳитни ифлослантирмаслик, сувни, газни тежаш каби куникмалар ургатилмоқда.

Дарҳақиқат, атрофга назар солар эканмиз, ҳаммаёқ топ-тоза. Узоқдан гитаранинг овози эшитилди. Яқинроқ келиб қарасак, қизлар, йигитлар гитара чалиб қушиқ айтишаяпти. У дустлик ҳақида экан.

Навбатдаги суҳбатдошимиз Алишер Низомов.

— Алишер, уқишдан ташқари яна нималар билан шуғулланаяпсиз?

— Ун бир бола команда тузганмиз, уларга йулбошчиман ва айни пайтда командалар уртасида булаётган Соккер уйинига тайёрланаяпмиз.

— У қанақа уйин?

— Американликлар узимизнинг футболни соккер деб аташади.

— Спортга иштиёқингиз баланд, шекилли?

— Азалдан спортни севаман. Бу ерга келиб спортнинг янги турларини ургандим, Софтбол, Фиризбий ва ҳоказо.

Гитара ҳам чаламан. Кечқурунлари инглизча қушиқлар айтамиз. Инглизлар эса узбекча куйлашади. Айниқса, улар халқ оғзаки ижодимизни ёқтириб қолишган.

— Кечирасиз, қулингиздаги боғич...

— Тушунарли, ҳайрон булманг, бу белги дустлик рамзи, узимиз тўқиб бир-биримизга яхши ниятлар билдириб боғлаб қуямиз. Агар хоҳласангиз сизга ҳам боғлаб қуямиз.

— Раҳмат. Болалар оромгоҳининг шароитлари сизларни қониқтирадими?

Албатта, олти маҳал овқатланамиз, кутубхонамиз бор, кечқурун Америка кинофильмларини томоша қиламиз, кинофильмларда Америка тарихи, маданияти, халқи ва ҳозирги ёшлари ҳақида маълумотларга эга буламиз, — деб суҳбатга қушилди Дилноза Каримова...

БЕШИНЧИ ТАСАВВУРИМ:

Болалар қий-чув қилишиб, узоқдан келаётган кишини ураб олишди. Бу американлик Бенн Калверт Амир Темур номли оромгоҳ директори экан.

— Узингиз ҳақингизда қисқача гапириб берсангиз?

— Узбекистонга келмасдан олдин ёзувчи эдим, ундан олдин эса талаба. Келганимга икки йил буляпти, бу улкани танлаб янглишмабман. Уйланганман, хотиним узбек, исми Шаҳноза. Оромгоҳга келмасдан олдин Хива шаҳрида инглиз тили уқитувчиси булиб ишлаганман. Хотинимдан палов дамлашни ҳам урганиб олдим.

Бенн Калвертнинг узбек тилида равон гапиришини куриб хурсанд булдим.

— Бу ер сизга ёқдими?

— Ҳа, тоғнинг ҳавоси тоза, бу инсон учун асосий нарса. Яна болаларни яхши кураман, ҳар доим бирга булгим келади. Биринчи сменада 166 уқувчи, 37 та уқитувчи дам олиб кетишди. Ҳозирда 158 уқувчи, 27 уқитувчи машғулотлар утказишмоқда.

— Узбек болаларининг қайси хислатлари сизга купроқ ёқди?

— Ҳозиржавоблиги, билимга чанқоқлиги ва спортга булган муносабатлари уларга булган ҳурматимни орттирди. Санъатни-ку айтмасам ҳам булаверади...

Оромгоҳнинг кундалик жадвали билан қизиқдик: эрталабки соат 7.00 дан, кечқурун 10.30 гача бир кундаги бажарадиган ишлари режалаштирилган. Жадвалларни ташкил этиш ишларини америкалик Жейнит Ковало олиб боради. Дарсларни узлаштиришга эса Женефор ҳамда Рут ёрдамлашар экан.

Суҳбат тугагач, Бенн бизни узи тайёрлаган мексикача «Чилли» таомига таклиф қилди.

СЎНГГИ ВА СЎНМАС ТАСАВВУРИМ:

Қуёшнинг заррин нурлари аста-секин тоғ ортига бекинмоқда эди. Хайрлашув дақиқалари яқинлашмоқда... дустларимиз биздан оромгоҳда қолишимизни илтимос қилишди, афсус... Улар билан бизнинг эрка болалигимиз ҳам оромгоҳда қолаётганди...

Йулда кетаяпману, ажойиб туш курган одамдай ҳурсанд эдим.

Ногоҳ қаердандир таралаётган оҳанрабо қушиқ қулоғимга чалинади:

Менинг шодлигимсан, болалигимсан,
Менинг ғуссам ўзинг, менинг армоним.
Сени осмонимга олиб кетаман...

Зарафшон ҚАЛАНДАРОВА,
Халқаро журналистика бўлими талабаси.

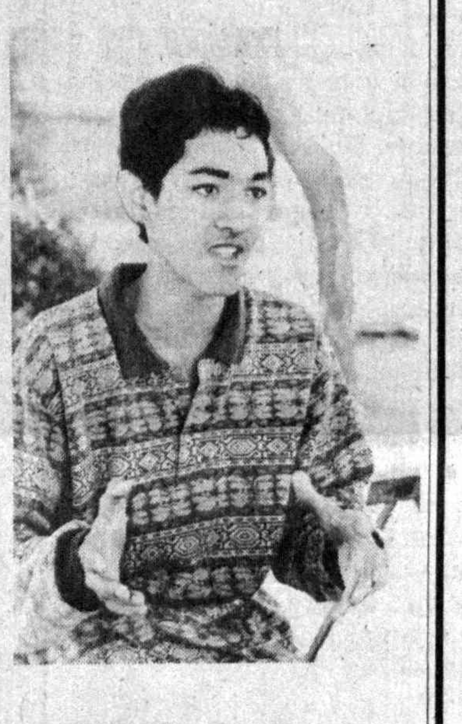

Суратларда: Амир Темур номидаги болалар оромгоҳидан лавҳалар.

Муаллиф Даврон Аҳмад.

Атланта садоси

ХАЙР, АМЕРИКА!

навбат кенгурулар мамлакатига

Душанба куни эрталаб ҳамюртларимиз ишга шошилишаётган бир пайтда биздан олис, уммон орти мамлакати — АҚШнинг Атланта шаҳри XXVI Олимпия уйинлари билан хайрлашаётган эди. Тошкент билан Атланта уртасидаги туққиз соатлик фарқ туфайли якшанба куни Атлантанинг «Олимпик стадиуми» қарийб саксон минг томошабин гувоҳлигида булиб утган XXVI Олимпия уйинларининг ёпилиш маросимига бағишланган театрлаштирилган спорт-мусиқа байрамини биз гуё бир кун кейин томоша қилдик. Спортчиларнинг, акробатларнинг, раққосларнинг чиқишлари, уйингоҳ таблосида Атланта уйинларининг энг диққатга сазовор лаҳзаларининг намоён булиши, уйингоҳ трибуналарида эса бир хил кийинган йигит-қизларнинг байроқлар ёрдамида «Кашф қилган» ҳар хил шакллар албатта, ҳеч кимни лоқайд қолдирмади. Сунг Олимпиада иштирокчилари булган 197 мамлакатнинг байроқлари майдонга олиб кирилади. Улар орасида Узбекистон байроғи ҳам бор. У бизни ҳис-ҳаяжонга солади. Уйингоҳ дикторлари тилларидан инглизча, французча, испанча «Republic of Uzbekistan, i'Ouzbekistan Republic, Uzbekistan Republic» деган сузлар янграйди. Ойнаи жаҳон қаршисида утирган бизлар — Узбекистон фуқаролари шу сузларни эшитган заҳоти фахр туйғуси билан урнимиздан туриб кетамиз. Тўғриси, ҳеч биримиз бундан беш йил аввал бу ҳақда уйлай олармидик?!

Шу ерда нуқта қуйайлик-да, Олимпия уйинларининг сунгги кунлари воқеалари ҳақида суз юритайлик. Олимпиаданинг сунгги кунлари биз учун қувонарли келди. Армен Богдасаровнинг «кумуши»га Карим Тулагановнинг «бронза»си қушилди. Хуллас, юртдошларимизнинг дастлабки Олимпиадаси бир кумуш ва бир бронза билан тақдирланди. Медаллар сони бундан ҳам куп булиши мумкин эди. Лекин тажрибасизлик панд берди.

Уйлаймизки, спортчиларимизнинг Олимпиададаги иштироки ҳали куп таҳлил қилинади. Атланта тажрибаси эса Сиднейда уз маҳсулини беради.

Умуман, Олимпиаданинг сунгги куни кутилмаган натижаларга мул булди. Ҳеч ким даъвогар ҳисобламаган россиялик велосипедчи Зулфия Забирова аёллар велопойгаси ғолиби булди. Лекин энг катта шов-шувнинг сабабчиси Нигерия футболчилари эди. Кану, Окоча, Икпеба, Амокачи, Амунике каби Африка қитъасининг юлдузлари ярим финалда бразилияликларни мағлуб этгач, финалда Аргентина футболчиларини 3:2 ҳисобида енгиб, Африка қитъасига Олимпия футбол мусобақаларининг биринчи олтин медалларини туҳфа қилдилар. Бу йил футбол мусобақаларида аёллар иштироки ҳам Олимпиада учун янгилик булди. Бу баҳсда Америка Қушма Штатлари қизлари ғолиб чиқдилар.

Олимпиада якунланди. «Медаллар» мусобақасида АҚШ ва Россия терма жамоалари карвонбошликни ҳеч кимга беришмади. Атланта мэри Олимпия байроғини Австралиянинг Сидней шаҳри мэрига топширди. Демак, янги асрнинг биринчи олимпиадаси кенгурулар мамлакатида булиб утади.

Газета саҳифаланаётганда

«ҚЎЙ ОҒЗИДАН ЧЎП ОЛМАГАН» ЙИГИТ

Андижон вилояти божхона хизмати Хонабод божхона маскани ходимлари қушни Қирғизистонга элтувчи назоратдан четдаги айланма йулларни текшираётиб, давлат белгиси 80-82 «КАМАЗ» 5442" русумли юк машинасига дуч келишди. Машина божхона куригидан утказилганда, юк эгаси анча саросимага тушди. Чунки Қирғизистон Республикаси фуқароси булмиш Акбарали Ҳайдаров 64 бош қуйини ноқонуний равишда мамлакатимиз ҳудудидан олиб чиқиб кетаётган экан.

Унинг айтишича қуйларни Дустлик туманидаги аҳолидан сотиб олган экан. Аммо қуйларни республикамиздан ташқарига олиб кетиш фикри йуқ, фақат адашиб шу кучага кириб қолган эмиш. Ушбу ҳолат юзасидан ҳам суриштирув ишлари олиб борилмоқда. Тез кунда унинг «адашиш» сабаблари маълум булиши турган гап.

«КАРТОШКА» ОПЕРАЦИЯСИ АМАЛГА ОШМАДИ

Одам боласи нафс балосига йуликмасин экан. Пахтаобод туманида яшайдиган Маҳамадсоли исмли шахснинг нафси ҳакалак отганми, кам эмас ун уч тонна картошкани қушни Қирғизистон Республикасига яширинча йуллар билан олиб чиқиб мумай даромад орттиришни ният қилган экан. Аммо унинг қора нияти якунига етмай ниҳоя топди. Андижонлик божхоначилар унинг режаларини пучга чиқарди. Айни пайтда бу иш юзасидан ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари шуғулланмоқда.

Холмурод АБДУРАҲМОНОВ,
Бош божхона бошқармаси матбуот маркази ходими.

Шифокор маслаҳати

ДАВО—ПАРҲЕЗ

Ёз пишиқчилик ва тукин-сочин фасли. Ортиқча иссиқлик инсон организмига салбий таъсир курсатиши ҳам ҳеч биримизга сир эмас.

Илмий текширувларнинг курсатишича, ҳаво ҳароратининг иссиқлиги организмда сув, туз, ёғлар, оқсиллар, углеводлар ва витаминлар алмашинувининг бузилишига олиб келади.

Маълумки, иссиқ кунлари одам куп терлайди, натижада организмдан куп миқдорда сув, минерал тузлар, витаминлар ва аминокислоталар ажралиб чиқади. Юқори ҳарорат секреция, меъда шираси кислотаси ҳамда ҳазм шираси миқдорининг камайишига олиб келади, организмда моддалар алмашинувини маълум даражада узгартиради, оқсиллар ва липидлар сарфи бирмунча ортади, углеводлар сарфи эса аксинча камаяди, сувга минерал тузларга ва витаминларга булган талаб сезиларли даражада ортади. Шу сабабли бу даврда бошқа касалликлар қатори нотуғри овқатланиш, сифатсиз таомлар истеъмол қилиш натижасида ошқозон— ичак касалликларининг купайиши ҳамда шу хасталикларнинг пайдо булишига сабаб булади.

Бизга маълумки, ошқозон-ичак касалликларининг 70-80 фоизи, юқорида айтганимиздек, асосан нотуғри овқатланиш, оч қоринга туйиб, куп таом ейишлик, ёғли, кучли мизожни қиздирувчи таом ва маҳсулотлар истеъмол қилишликдан ҳамда мижозига мос келмайдиган озиқ-овқат маҳсулотлари ейишлик, шу билан бирга овқат хазм булмаслиги ёки ёмон хазм булишлиги оқибатида юзага келади.

Ошқозон — ичак касалликларини даволашда шифобахш овқатланиш асосий ва ҳал қилувчи уринни эгаллайди.

Парҳез таомлар билан даво қилишда турли касалликларда буюриладиган овқатлар, уларни пишириш йулларининг аҳамияти катта булади.

Шунингдек, парҳез таомлар овқат хазм булмаслиги оқибатида юзага келадиган асоратларнинг ва хазм аъзолари жисмоний ҳолати билан физиологик имкониятлари мос келмаслигининг олдини олади. Парҳез овқатлар билан даволашда таомнинг организмга маҳаллий таъсир курсатиш йулларини ҳисобга олиш муҳимдир. Маҳаллий таъсирда таом сезги аъзоларига, яъни куриш, таъм билиш, ҳид сезиш ва тўғридан-тўғри меъда ичак йулларига таъсир этади.

Керакли миқдорда қушиладиган зироварлар, кукатлар, лимон кислота ва бошқалар таомни ширин, мазали, хушбуй қилади, иштаҳани очади.

Овқатга тузни озроқ солиш, купинча қайнатма, димлама ва енгил қовуриб духовкада димлаб пиширилган таомларга эътибор бериш зарур.

Шу билан бирга парҳез овқатлар ижтимоий, иқтисодий, географик ва иқлим шароитларига кура одам урганган таомларга асосланиб тайёрланиши керак.

Маҳаллий аҳолининг купчилиги миллий таомларга урганган. Агар таомлар тури кескин узгартириладиган булса меъда ичак йулининг шира ажратиш функцияси бузилиши оқибатида овқат хазми бузилиб, касаллик зурайиши мумкин.

Бизнинг Республикамизда парҳез таомларини тайёрлаш учун барча шарт-шароитлар мавжуд. Витаминларга, минерал тузларга бой кукатлар, сабзавотлар деярли йил буйи етиштирилади.

Ошқозон-ичак касалликларида, айниқса, ҳозирги ёзнинг иссиқ кунларида қуйидаги пархез таомларни истеъмол қилишни маслаҳат берамиз.

Нонуштага: бутун кун давомида қуритилган нон ёки бир кун олдин ёпилган 1-нав ундан тайёрланган нон, ёғсиз булочка, печенье.

Ширчой, ширхурда, чала пиширилган тухум, сувда пишган ёки сариёғда қовурилган қуймоқ, касаллик турига қараб қаймоқ.

Тушки таомга: ёғсиз қайнатма шурва, қийма мастава, (гуруч урнига перловка солса ҳам булади) кифта ёки қийма шурва, товуқ шурва, қатиқли угра шурва, мош кам солиб, яхши пишган мошхурда, қатиқли карам дулма, шовла, сабзавотли ёки мол гўштидан сариёғли димлама, мол, қуй гўштларининг ёғсиз жойидан қайнатилгани ёки духовкада димланган сабзавотли (сабзи, қизил лавлаги, карам) гарнир билан, янги чучук помидордан тайёрланган аччиқ-чучук, сабзавотли салатлар.

Тушки қуюқ таом билан албатта кукатлар (укроп, кашнич, петрушка), солинган кефир ёки қатиқ ичишлик саломатлик учун катта фойда беради.

Суюқ ва қуюқ таомлардан сунг, албатта, янги пишган ширин мевалардан ёки қуритилган урик, олма, нок, шафтолидан тайёрланган шарбатлар ичиш керак.

Бундай тавсиядан сабаб, таомдан сунг ичилган шарбатлар организмга сурилаётган витамин ва минерал тузлар билан бир қаторда темир моддасининг ҳам сарф булиб, ошқозон— ичак орқали организмга сурилишига ёрдам беради.

Бу билан биз, айниқса, болалар, ҳомиладор ва эмизикли оналарда учрайдиган темир моддаси етишмаслиги оқибатида келиб чиқадиган камқонликларнинг ҳам олдини олган буламиз.

Кечки таомга: яхши пишган ёғсизроқ палов, шовла, манти, қатиқли чучвара, карам дулма, сабзавотли димлама, ширгуруч.

Ичимликлардан: кук чой, суюқ қора чой, суюқ сутли кофе, турли ширин мевалар шарбати.

Ётиш олдидан: 100 грамм кефир ёки чучук қатиқ.

Р. ХУСАМИТДИНОВ,
«Диетология маркази» илмий ходими.

Келинг, бир кулишайлик

ТУШУНИШМАДИ

Уқитувчи ҳамкасбига шикоят қилипти:

— Жуда бефаросат синфга йуликиб қолдим-да...

Теоремани тушунтириб берсам, тушунишмайди. Иккинчи марта тушунтирсам — тушунишмайди. Учинчи марта тушунтирдим, ниҳоят, узим ҳам тушуниб олдим, лекин болалар, барибир, тушунишмади...

АКВАРИУМИНГИЗ ҚАНИ?

Трамвайга чиққан бир эркак дейди:

— Аквариумлик одамга жой беринглар.

Бир бола унга жой бериб, таажжуб ичида сурайди:

— Амаки, аквариумингиз қани?

Эркак қорнини силаб жавоб берди:

— Икки кружка пиво, учта шур балиқ...

КЎЗ ДОКТОРИГА БОРИНГ

Жарроҳнинг хонасига бошига вилка санчилиб қолган бемор кириб келипти.

— Доктор, барака топгур, бошимга кириб қолган вилкани олиб ташланг.

— Иложи йуқ. Мен соат 2 гача ишлайман.

— Олиб ташлай қолинг, доктор!

— Кечикдингиз уртоқ. Менинг иш вақтим тамом булди.

— Докторжон, бошимда вилка билан юролмайман-ку...

Жарроҳ вилкани беморнинг бошидан суғуриб олипти-да, кузига санчиб, депти:

— Куз докторига бор, у соат 3 гача ишлайди.

МЕН УНИ ИЧИБ ҚЎЙДИМ

Аптекадан чиққан одамнинг орқасидан аптекачи етиб олиб, дейди:

— Ҳой биродар! Ҳозир глюконат кальций олдингиз-а! Дарров қайтаринг.

— Нега?

— Адашиб сизга цианистий кальций берибман.

— Мен уни ичиб қуйдим.

— Булмаса кассага 16 тийин қушимча туланг.

БЕРИНГ ГЎШТИНГИЗНИ

Дуконда ҳамма ёқ топ-тоза, кузни қамаштирадиган даражада чиройли.

— Менга бир кило гушт ураб беринг.

Оппоқ халат кийган сотувчи жувон оппоқ қоғозни олиб дейди:

— Қани, беринг гуштингизни.

ҲЕЧ КИМ ОЧМАГАЧ...

Аёл электромонтерга қунғироқ қиляпти.

— Мен сиздан кеча келиб эшикдаги қунғироқни тузатиб беришингизни суровдим.

— Мен кеча бордим. Роса қунғироқ тугмасини босдим. Ҳеч ким очмади. Қайтиб кетдим.

Муассис:
ЎЗБЕКИСТОН ЁШЛАРИНИНГ «КАМОЛОТ» ЖАМҒАРМАСИ
Ҳомий:
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «МАТБУОТ ТАРҚАТИШ УЮШМАСИ» АССОЦИАЦИЯСИ

Бош муҳаррир
Абдуқодир НИЁЗОВ
Навбатчи муҳаррир: Сирожиддин РАУПОВ,
навбатчи: Суннат АЗЛАРОВ

ТАҲРИРИЯТ:
Қабулхона — 36-56-58;
хатлар булими — 36-54-64;
тижорат булими — 33-79-69; ижодкор ёшлар булими — 36-54-64; спорт, харбий ватанпарварлик булими — 36-58-93, котибият — 36-58-48.

МАНЗИЛИМИЗ:
700083 Тошкент Матбуотчилар кучаси, 32-уй
Нашр курсаткичи 64607

Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Реклама ва эълонлар учун тел.: 33-95-97, 33-79-69

Руйхатдан утиш тартиби № 00012
«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси
Буюртма Г. — 0435
Корхона манзили: «Буюк Турон» кучаси, 41
Ҳажми — 2 табоқ. Тираж — 8913.
Газета IBM компьютерида терилди ва саҳифаланди.
Офсет усулида босилган. Қоғоз бичими А-2
Босишга топшириш вақти — 21.00
1 2 3 4 5 6